

84 (2 Рос = Кара) 6

Кара 6423

148

ЛЕШОКЪ ЛАНЫ ОЖУБ

ДЖЮРЕКНИ ДЖЬЛЫУУ

У. Д. Алий улу атлы Къарачай-Черкес
кърал университет

Лепшокъланы Окъуб

ДЖЮРЕКНИ ДЖЫЛЫУУ

*Назмула бла джырла
къарачай тилде*

Черкесск шахар

2013

84(2Рос=Кар)6-5

Л48

ББК 84 (2Рос.Кар) 6-5

Л48

Печатается по решению редакционно-издательского совета
Карачаево-Черкесского государственного университета имени
У. Д. Алиева.

Л48 Лепшоков О.Ю. Тепло сердца. – Карачаевск: Из-во КЧГУ,
2013. – 204 с.

ISBN 978-5-8307-0280-5

Рецензенты: Али-Мурат Хасанович Батчаев,

к.ф.н., доцент, профессор КЧГУ

Кулина Абул-Керимовна Салпагарова,

заслуженный работник образования КЧР, старший
преподаватель карачаевской-ногайской кафедры
института повышения квалификации учителей

В книгу талантливого поэта Якуба Лепшокова «Тепло сердца» вошли произведения, написанные на разные темы. Они посвящены малой и Великой Родине, депортации народа, Великой Отечественной войне, дружбе и братству народов, горячей и верной любви.

Сборник стихов рассчитан для широкого круга читателей.

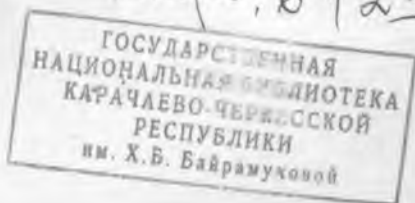
ББК 84 (2Рос.Кар) 6-5

ISBN 978-5-8307-0280-5

© Лепшоков Я.Ю., 2013

© Карачаево-Черкесский
государственный
университет имени
У. Д. Алиева, 2013

Кара: 6423

Тукъум тамгъа – хар тукъумну байрагъы,

Ёмюрлени узагъындан келеди.

Аны сыйын, магъанасын билдире,

Озгъан тёллю келликлеге береди.

Танышыгъыз

Былай кѣргенлей, ушакъ этгенлей, бѣлек заманны къазанлашхандан сора да адамны къаллай болгъанын ангылаб къойгъан бек кыйынды. Джукъ джазаргъа тырмашханлада уа алай тюлдю. Кесин танымасанг да, аны чыгъармаларын окъусанг, ол къаллай адам болгъанын сезесе. Не бла десегиз, керти да фахмулу адамны, хар джазгъаны джюрегини ичи бла ётеди. Ол себебден, бир кесек эс бѣлген, энчи шартларын, дуниягъа къарауун, миллетине кыйгъырыуун, ангысын, дагъыда башха затланы, кюзгюдеча, кѣрюге боллукъду. Аланы тамалында магъана берген джангылмаз, деб акъылым алайды.

Тюзю, мен Лепшокъланы Юсуфну джашы Окъубну кѣбден бери танийма. Суююмлю, сабыр, огъурлу, керек джерде табылгъан, кимге да игилик этерге тырмашхан, тенгликни, шохлукъну багъалатхан адамды. Не джаны бла да иги билеме деб, тура эдим да, назмуларын окъугъанында аны адамлыкъ шартлары мен билгенден терен, кенг, деменгили болгъанларын ангыладым. Ала бла танышсагъыз бу оюуму тюзлюгюне шагъатлыкъ этеригигизге да ишегим джокъду. Былайда уа, сизни эсигизни бѣлюр ючюн, талай юлгю келтирейим.

Кимге да ата бла анадан багъалы адам джокъду. Алагъа сый бере, назму джазмагъан поэтни, джыр этмеген джырчыны табхан да бек кыйынды. Хар ким кесини джюрек разылыгъын, эм ашхы сезимлерин ол халда

билдиреди. Бир темагъа аталгъанлары себебли, бир-бирлерине ушагъанла да асламдыла, дерге боллукъду. Бардыла аллайла да. Мени сартын, Окъубну «Атам бла анама» деген назмусу алгъын биз окъугъан, биз эшитген чыгъармалагъа ушамайды.

**Тыбыр отум джылыу бериб турмаз эд,
Былай бёгек ёсmez эдим аласыз.
Уллу Аллах ата бла анадан
Бир джанны да айырмасын замансыз.**

Бу тизгинлени окъугъан: «Мени кёлюмдегин джазгъанды, Амин Аллах», – дерикди.

Эки къарт атасы Батдыланы Азрет-Алий бла Илиясха аталгъан, «Ата», «Атагъа сый» деген назмулары да кёблени ойлашдырырла деб, кёлюме келеди. Бизни бюгюннгю тюрлю джашауубузда дагъан болгъанла аладыла.

**Хар адамгъа багъалыды туугъан эли,
Кюйюз кибик кёрюнеди аны джери.
Элин, джерин суймегееини киши суйmez,
Аллай адам башханы да сюз билmez.**

Бу тизгинле «Элим» деген назмудан алыннгандыла. Адамны энчи шартларыны тамалын салгъан, ата бла анадан сора, эли, аны джамагъаты болгъаны хакъды. Ол затны джаш тёлуге сингдириуню уллу магъанасы барды. Алайды да, Лепшокъ улуну талай назмусу бу затны юсюнде муратыбызгъа джетерге себеб болур деб, кёлюме келеди.

Былагъа да устазларына аталгъан чыгъармаларын кьошсакъ, аны магъанасы артыкъ да кёлтюрюледи:

**Арбазында ёсген сабийленича,
Барыбызны бирча алай кёре эд.
Ана тилни, адамлыкъны шартларын
Байракъ этиб, дерсле алай бере эд.**

Былай джазады устазы Хачирланы Ханбалийге атагъан назмусунда.

Къарачай атланы юслеринден тизгинлени да окъуюкъ.

**Туякълары от джилтинле чыгъара,
Мыдых отну джел суууруб чачханча.
Чарсха барса эки джарад хауаны,
Кюрт юзюлюб, кийик юркюб къачханча.**

Окьуб эс бёлмеген джукь кьалгъан болмаз джашауубузда, дерча кёб тюрлю темагъа джазылгъандыла назмулары. Аланы ичинде дуниягъа кьанатларын джайыб, айтханын этдириб тургъан суюмскликге аталгъан назмулары да асламдыла. «Нюр сыфатлы», «Суратчы», «Аймёлек», «Ариучугъум», дагъыда башхала ол кьауумдандыла. Аланы талайы ийнарча джырланыргъа джораланнганды.

Ким да болсун китабны кьолуна алгъан окьуучу, аны автору бла шагъыррей болургъа излейди. Алайды да, Лепшокъланы Окьубну джашау джолундан да кьысхача айттайым.

Ол 1951-чи джыл Къазахстанда туугъанды. Юсуф бла Патияны 9 башлы юйдегилерини тамадасыды. Орта школну Элтаркьач элде бошагъанды. Аскер кьуллаукъ этиб кьайтханындан сора, шофёр болуб урунуу джолун башлайды. Андан бери иши, усталыгъы да транспорт бла байламлыды. Бусагъатда КъЧР-ни Эл мюлк министерствосунда транспорт бла байламлы бёлюмню тамадасыды.

**АППАЛАНЫ Билял,
КъЧР-ни халкъ джазыучусу**

Инджили таулада

Таулу халкъыма

Миллетинги чомартлыгъы чексизди,
Адамлыкъны сыйын толу толтургъан.
Ёмюрден да эгиз къарнаш сиз бизге,
Таулуласыз, тёрюбюзде олтургъан.

Къарт да, джаш да, барыгъыз да, юлгюлю,
Адет, намыс ташламайды сизни кенг.
Тау этекле, туугъан, ёсген джеригиз,
Къууанч эте кёб джашагъыз джууукъ-тенг.

Кемсизме мен суюген таулу халкъыма,
Джюреклены джокъду бизде джарасы.
Башха болмай гаккы танкы кибикди,
Малкъар бла Къарачайны арасы.

Юзюгюбюз, къурч ёзеклей, къадама,
Сабырлыкъды бизни ёхтем джюрютген.
Тилибиз да, динибиз да бир кибик,
Керти сыйлы къартларыбыз юретген.

Айтыу барды, иги агъачны, джонгурчхасы,
Балта тийиб чартласа да зыраф болмаз.
Ёмюрден да иги шартла юсюгюзде,
Насыб юлюш сизден кери кетиб къалмаз.

Джашаууму кёб джылларын ашыра,
Керек джерде Малкъаргъа сый береме.
Багъагъызгъа къошар багъа бизде джокъ,
Ишексиз бол, къарнашымча кёреме.

Минги Тау

Онтёрт джылны айырылыб биз сенден,
Сынагъанбыз башха джуртну «татыуун».
Эки къарнаш – Малкъар бла Къарачай –
Унутмайбыз ол джылланы ачыуун.

Сюелесе туурабызда, Минги Тау,
Эки тѣппенг чыммакъ таза чал болуб.
Ариулугъунг дунягъа белгили,
Этеклеринг сюрюу-сюрюу мал болуб.

Джитилеринг булутлагъа тиреле,
Бютюн сейир – берекетинг, байлыгъынг.
Джай кюнледе юйюрсюнуб юсюнге,
Малдан толу тѣгерекде джайлыгъынг.

Исси суу деб, сени дарман сууунга,
Келедиле джер этекден солургъа.
Джокъду мадар дуняны башында,
Сенича энтда бир Минги Тау болургъа.

Эки джанынг, ауушларынг – чауул таш,
Буруу салыб, алан халкъны джакълайса.
Сыпас сеннге, деу тауубуз, Минги Тау,
Чурумладан миллетинги сакълайса.

Ёмюрлени сюелесе тауубуз,
Сыйыннганбыз сени огъур къойнунга.
Сымайылны джырын джырлай, харс ура,
Мынчакълача, тизилгенбиз бойнунга.

Къарачайым

Кезлик киби́к джаялары́нг,
къурч киби́кди къаялары́нг.
Быкъылада тагъылалла къакъ
этлери́нг, маялары́нг.

Сенде эти́лген да́млы ашны́,
келген къона́къ сую́уб аша́йд,
Берекетли́д Къара́чайым,
ма бю́гюн да ала́й джа́шайд.

Минги Таудан онгнга тарта,
сюелелле къая мизле,
Айрыплан къонуб тургъан,
Ташлы сы́ртда дангыл тю́зле.

Кеси кёрмей ийнанмазча,
бек сейирди таби́гъаты́нг,
Чемер адам тизген киби́к
орнундады хар не заты́нг.

Малкъарым

Таулу халкъым, сыйлы Малкъарым,
Къарачайдан салам иеме,
Башха болмай, къарнаш къарнашны
Сюйген кирик, кемсиз сюеме.

Къарнашланы кермей тургъанча,
Мен тансыкъма сюйген халкъыма.
Намыс, сый да бир кирик бизде,
Ант этеме, ийнан антыма.

Тил байлыкды бизни бир этген,
Миллетими сейир юзюгю.
Джулдуз кирик джашна джерингде
Къарачайны алтын джюзюгю.

Башха болмай, эгизле кирик,
Мангылайыны эки къашыча
Биз джашайбыз тау этекледе
Бир атаны эки джашыча.

Биз болсакъ да эгиз къарнашла,
Барды бизде кичи, тамада,
Сый берирча бир-бирибизге
Аллах алгъыш этсин хаман да.

Хапчюк болуб тюшсенг да кёзге,
Инджилсем да, мен уумам аны,
Джокъду бизден сыйлы къарнашла,
Унутмайыкъ, дейме мен аны.

Къарылгъачны эки къанатыча,
Он бармакъны эки билеги.
Баш дараджа бизге – суймеклик,
Ата–бабаланы тилеги.

Этеклени кесдирмезбиз биз,
Къарнашлыкъны къоюб къачарча.
Аллах берсин бизге берскет,
Къууанчлада эшик ачарча.

Кёз гинджилей сакъласын Аллах,
Джыламукъча, тазады иннетим.
Къууанч эте джашайыкъ бирге,
Тамам суйген таулу миллетим.

Сейир джуртум

Гараларынг секирелле боркъулдаб,
Суу ташлагъа къызыл оба кийдире.
Сеннге ушаш дуняда джер болмаз,
Хар келгеннге сен кесинги суюджуре.

Уллу Аллахны саугъасыса, Къарачай,
Келген къонакъ беред сеннге махтау, сый.
Тауунг, тюзюнг, сууунг, ташынг, ауушунг,
Кёб джерледе айтылады хапарынг.

Кёрмеген кёз, кёрген кёзге ийнанмаз,
Кёрселе да экилилле биреуле.
Джитилеринг булутлагъа тирелиб,
Иш этилиб салынганча тиреуле.

Ата

Ата деген – бир юйюрню къадамасы,
Ата деген – юйдегини тамадасы.
Ата билир юйдегиге керек затны,
Аны ючюн атагъанла быллай атны.

Ата деген бизге ёмюрлюк устазды,
Айтханларын джыя билсенг башынга.
Бу затланы меннге юретген, атам деб,
Айтыр кибик сен да кеси джашынга.

Ата алыб тобугъуна баласын,
Къууанч болуб кёзлерине къарайды.
Хар айтханы, юретгени атаны,
Баласына балхам кибик джарайды.

Баласына хапар айта, кюлдюре,
Бек суюгенин тюрсюнюнден билдире,
Эркетлетген халда джууаш сёлеше,
Иги халда юретирге кюреше.

Хар сёзюнде адамлыкъны шартлары
Танылады кёбню кёрген адамны.
Баласына, туудугъуна айтса да,
Ол сагъышын этед саулай аламны.

Джер шарыны кыйырында къайгъыла
Элиндеча, анга дженгил джетелле.
Хар къайсысы бирер тюрлю ыз кьоюб,
Джюрегини ичи бла ётелле.

Уллу Аллах джазыкъсыныб, буюруб.
Кёб джылланы кёз туурада турсунла.
Хар къуру да ала этген алгъышла,
Тилекле да къабыл болуб барсынла.

Элиме

Ёсген джуртум элим джерим десенг сен,
Эринлеринг бир–бирине тиерле,
Хапар айта, махтай келсенг эллени,
Хар бири да туугъан элин сюерле.

Хар адамгъа багъалыды туугъан эли,
Кюйюз кибик кёрюнеди аны джери.
Элин-джерин сюймегенни киши сюймез,
Аллай адам башханы да сыйын билмез.

Аман эл деб, бир элни да кем сюйме,
Джууаб берге керек болуб къалырса.
Чам–накъырда, аны иши башхады,
Сёз амалтын уллу айыб алырса.

Биз кёбюбюз элибизден кетсек да,
Бирер сылтау, бирер чурум табылыб,
Тансыкълайбыз элибизни хар кюнде,
Къалмаз аны бизге джолу джабылыб.

Артыкъсыз да Оразада, Къурманда,
Джюзле бла джыйылалла адамла.
Къууанч-ийнакъ, эгеч-къарнаш, барыбыз,
Эсге тюше эртде озгъан заманла.

Элге барсам танышларым джыйылыб,
Эркелете кёлтюрелле кёлюмю.
Болмаз адам кеси элин суймеген
Бек сюеме мен Элтаркъач элими.

Бизни затла

Миниб чыкъсанг бу тукъумлу атлагъа,
Белинг талмай, санынг солуу табады.
Тикде, тюзде, чауулда да, ташда да,
Ёзге болмай, Гемудача, чабады.

Туякълары от джилтинле чыгъара,
Мыдых отну джел суууруб чачханча,
Чарсха барса эки джарад хауаны,
Кюрт юзюлюб, кийик юркюб къачханча.

Сейирсине, алгъыш эте сау дуня,
Аладыла Минги Таугъа ёрлеген.
Къартла айтыудан бизни джуртда кёбдюле,
Магъаданла адам улу билмеген.

Итлерибиз, бёрюбасар самырла,
Ие болуб стауатны сакълайла,
Тынгылыды юзгереди джатхан мал,
Бу тукъумну бёрюле аз джокълайла.

Тургъан джерин кьорууларгъа ёчдю ол,
Бек хыныды джагъалашха, тюйюшге.
Джылы келиб къарт болса да кьош самыр,
Бёрюлени тыйыучанды мюйюшге.

Францияда Къарачайны кьойлары,
Мингле бла сюрюу-сюрюу айланад.
Сайлау этиб этни юсюнден сорулса,
Биринчиге къарачай кьой сайланад.

Бу затланы сюзюб, айтыб тебресенг,
Бютюн сейир – айраныбыз, бозабыз.
Миллетибиз аз болса да бирледен,
Бек кёб затда кьалгъанланы озабыз.

Эски джуртум

Къарачайны Къадау таишы.

Джууурт айранны гыбытха къуюб,
Ол да чайкъала сыртында.
Эркин айлансын, эркин джюрюсюн,
Къарачай эски джуртунда.

Миллетибизни атын айтдыргъан
Затыбыз – сансыз-санаусуз.
Биз, кёз гинджинича, сакълай аланы,
Этмейбиз чыртда аяусуз.

Таракъ тишлеча, тау джитилеге
Къарайбыз хаман суююнуб,
Нарат, наз ёсген тик къабыргъала,
Джай, къыш да джашил кийиниб.

Хар келгенни да кесине тартхан
Бизде ёзенлени тарыды.
Ата-бабаны эски джуртлары,
Бизлеге дарман-дарыды.

Минги Тауну уланы – Къобан –
Ашыгъыш келед шууулдай.
Сау ёмюрлени джолоучусуду,
Бюгюн да барад арымай.

Белляу айтханча, эшитиледиле
Къанатлыланы джырлары.
Таурухда кибик сейирликдиле,
Кёрген затынгы хар бары.

Гяхиник кибик юйресин миллет,
Кёбейиб барсын саныбыз.
Ким да къууаныб хапар айтырча,
Тазалай турсун къаныбыз.

Юсюбюзде турсун

Насыб деген хар адамгъа төреди,
Шукурла эт, келир кюннге къууана.
Онглума деб садакъасыз къайтарма,
Келе эсе кириб сеннге дууана.

Адетибиз, намыс тутхан шартыбыз,
Къонакъбайлыкъ бизде келед къан бла.
Къартларыбыз айтхан бизге дурусду,
Ким болурун, киши билмез тамбла.

Бу затланы сан этмейди кёб адам,
Эсден кетиб онгсузуракъ джыллары.
Тунакы эд къобузуну тауушу,
Энди сокъса юзюлелле къыллары.

Бирлешейик, хакъды джигер атыбыз,
Оноу этсе, тынгылайыкъ къартыбыз.
Ким да бизге сукъланырча джашауда,
Юсюбюзде турсун иги шартыбыз.

Юй излесенг алгъы бурун хоншу сор,
Джашар ючюн бир-биринге болуб кър.
Амал болса дунялыкъда этме зор,
Хоншулукъну бек суйгеннге
джаным кър.

Зикир

Уллу Аллахны Кючю,
Адам айтыб айталмаз,
Ол буюрмай, кёрмейин
Джерде, Кёкде джукъ болмаз.

Айны, кюнню джаратыб,
Джер джюзюне тийдиред,
Инсанланы джаратыб,
Дуниялыкъны суюджуред.

Тауну, тюзню джашнатыб,
Ариулукъну сингдиред,
Джай кюнлени кёгертиб,
Къышха акъ тон кийдиред.

Дараджасы бек уллу,
Не да келед къолундан,
Сыйлы Аллахха сый берген,
Чырт аджашмаз джолундан.

Кюнню иссиси къыздырса,
Табар сеннге кёлекке,
Инджитмейин джанынгы,
Болушурла мёлекле.

Къышны боран кюнюнде,
Амалсызгъа джетсенг сен,
Ол джылытыр санынгы,
«Аллах, Аллах» этсенг сен.

Джаратылыб дунягъа,
Аякъланыб кетерсе,
Керти тутсанг дининги,
Муратынга джетерсе.

«Джокъду энди бир хатам,
Муратыма джетдим», – деб,
Ассы болма Аллахха,
Мен бай болуб кетдим деб.

Ёмюрлени джашаргъа,
Буюрмагъанд Уллу Аллах,
Хар адамны джашауун,
Кеси кесер Уллу Аллах.

Джаратылгъан кюнюнгде,
Мангылайгъа джазылыр,
Керти кюнюнг белгили,
Ол кюн къабыр къазылыр.

Къыйналмайын амал джокъ,
Ауругъаннга, ёлгеннге,
Болмагъанды бир мадар,
Уллу Аллахдан келгеннге.

Кеси берген Уллу Аллах,
Кеси алыр джанынгы,
Топуракъдан джаратыб,
Топуракъ этер санынгы.

Бир джарлыны, факъырны,
Джумушларын сен этсенг,
Онгсузунга болушуб,
Башын сылаб сен кетсенг.

Бир онгсузгъа болушсанг,
Унсуз болмаз элегинг,
Сууаб базман басдыыр,
Онг джанынгда мёлегинг.

Унутмайын Аллахны,
Хаман атын айтыгъыз,
Тоба деген сыйлы сёз,
Сиз тобагъа къайтыгъыз.

Къайта турсанг тобагъа,
Айланч джолунг тюз болур,
Бала деген бал кибик,
Туудукъларынг джюз болур.

Джокъду сагъыш не ишек,
Уллу Аллахны Кючюне,
Шукур этиб джашайыкъ,
Аны хар бир ишине.

Онгсузуна къарагъан,
Онгсузлукъну сынамаз,
Ата-анагъа сый берген,
Баласындан джыламаз.

Я, масхаблар тилейме,
Къур'ан китаб алыгъыз.
Файгъамбарны унутмай,
Салауатла салыгъыз.

Унутсагъыз сиз Аны,
Кёб азабла чегерсиз,
Къууанч этер кюнледе,
Джыламукъла тегерсиз.

Сен дининге сый берсенг,
Сыйлы кьулу болурса,
Къаджыкъмайын кюрешсенг,
Къартлыгъынгда солурса.

Мелхумду джарыкъ дуня,
Ишлегеннге, этгеннге,
Сукъланмайын джашайыкъ,
Муратына джетгеннге.

Кеси берген Уллу Аллах,
Сынаб беред нени да,
Джашауунга дау салма,
Кёрюб турад сени да.

Турма олтуруб орнунгда,
Эт башынга харакет,
Харакетни сен этсенг,
Аллах берир берекет.

Къалмайын къурт-къумурсха,
Мыллык атыб джумушха,
Асырайла башларын,
Джокъду алада гурушха.

Сууаб олду дуняда,
Сууаб ишни джюрютсенг,
Терс акъыллы адамгъа,
Керти джолну юретсенг.

Солуу табар санларынг,
Зикир айтхан заманда,
«Аллах, Аллах» айтайыкъ,
Унутмайын хаман да.

Джарлыны да, байны да
Муратына джетдирген,
Уллу Аллахны Кючюдю
Джумушларын этдирген.

Ариу, эрши санамай,
Барын бирча джаратхан,
Ашхылагъа джол бериб,
Аманланы къоратхан.

Кёбдю Кючюнг, Уллу Аллах,
Не да келир къолунгдан.
Уллу Аллахым, Сен сакъла,
Биз таймайыкъ джолунгдан.

Къарачай ёзен

Сызгъаладан саркъадыла Къобаннга
Джыламукъдан таза сени сууларынг.
Тауларынгда айланады, Къарачай,
Кийиклеринг, джугъутурла, бууларынг.

Къулакъларынг сызгъа-сызгъа бѣлюнлюб,
Ариу аяз, нарат ийис урады.
Тар ауушда кенг джюрекли миллетим,
Бюгюнлюкде насыб джолда турады.

Къобанынгы кыйырында, бойнунда,
Ёседиле сейир дарман кѣгетле,
Аяз урса эжиу эте Къобаннга,
Эки бетде нызы, нарат чегетле.

Джай да, кыйш да
агъаргъанлай туралла,
Мийикледе тауларынгы башлары,
Кюзгюдеча кѣрюнеди Къарачай,
Суу тюрбюнде Къобанынгы ташлары.

Джаз кѣзюуде берекетлиди артыкъ да,
Кюн таякъла эритселе башланы,
Дууут элге кызыл кѣпюр салдыргъан,
Ким унутур Къарачайда джашланы.

Тал чыбыкъяча, уруб ёсед миллетим,
Болмагъанча къабугъунда джарасы,
Ашландырмай аурууланы сау этген,
Тау тюрбюнде Махар атлы гарасы.

Билмей эсенг Къарачайны ёзенин,
Барыб къара, джетишгенлей заманынг,
Таза хауа эмда ариу табигъат,
Джер басханын эсгермейди табанынг.

Кёб эллени чыракъларын джандыра,
Салам айта хош барады Къобанынг.
Кюн кюйдюрген къум тюзлени сугъарыб,
Табигъатха джан салады Къобанынг.

Къарачайым махталады дуняда,
Айтыб барсанг кёбдю сейир затлары.
«Джаш тёлуге болсун зауукъ дуня» –
Тилеклери ныгъышлада къартланы.

Эки тенг

Эл кыйырында джашайды бир тенгим,
Ары–бери ётсем кыйтама анга.
Сабий заманны эсге тюшюре,
Хапарны джасаб чыгъабыз тангнга.

Школгъа бирге джюрюб тебретик,
Хар кюнюбюзню бирге ашыра.
Бек чомарт эди бу сохта тенгим,
Мен да билмеем джукъну джашыра.

Биз алай бла эки тенг болдукъ,
Хар бир сохтаны кёреек сыйын.
Аман кърнашдан иги тенг ашхы,
Тенгликни тутхан болса да кыйын.

Таурухдача, он джыл да ётдю,
Уллу болдукъ деб къууанчдан толдукъ.
Устазла айтхан алгъышла джараб,
Институтда студентле болдукъ.

Ара шахарда бошаб окъууну,
Сюйген джуртлагъа айыбсыз къайтдыкъ.
Ол да кесича, мен да кесимча,
Бир-бирибизге кёб хапар айтдыкъ.

Заман ышырыб барад джылланы,
Къалай боллугъун сормайды бизге.
Иги тенглени сиз тас этмегиз,
Ма олду бюгюн тилерим сизге.

Адам ортадан эртде озгъанма,
Къартлыкъгъа тансыкъ болмасын
джашлыкъ.
Ушакъ этерге къарт тенгим келсе,
Туудукъчукъларым салалла джастыкъ.

Юйюрню дагъаны

Ата керек болмагъан,
Джер джюзюнде бир
джан джокъ.

Ата болса юйюрде,
Баласыны кёлю – токъ.

Ата деген – сейир джан,
Къанат берген балагъа.
Къууанч эте джашайыкъ,
Саулукъ тилей алагъа.

Бизни джокъдан бар этиб,
Асыулугъа тенг этген.
Амал таба хар иште,
Джюреклени кенг этген.

Чалыкъламай атангы,
Юретгенин алалсанг.
Джокъду сенден насыблы,
Атанг кибик болалсанг.

Чомаланы М. 1943 джыл ноябры 2-си. Кече.

Мен айтайым миллетими хапарын,
Эшитгеними атам кирик кыргыдан.
«Биз кыргыни кыанлы джау да
кыргысин»,
Бу сёзлени кёб эшитгенме аладан.

Танг аласы, миллет джукълаб
тургъанлай,
Эшиклени излегенча чачаргъа,
Дюнгюрдетиб, хыны ауазла чыкъдыла,
Буюрула эшиклени ачаргъа.

«Кийинигиз, сиз кетесиз Кавказдан», –
Дедиле да, тарбууунга тыйдыла.
Джукъ айтханны аузуна ургъанча эте,
Элле арасы майданлагъа джыйдыла.

Джатмалада ёкюрелле тууарла,
Итлерибиз алгъын киби́к чабмайла.
Къозулань джибергенча кьойлагъа,
Адамла излеб бир–бирлерин табмайла.
Чауул кючлеб кьойгъан киби́к эллени,

Къаудан басыб кьойгъан киби́к
джайлыкъны.
Бир деб бир зат аламайын, Кавказда
Къоюб кетдик берекетни, байлыкъны.

Сылаб, сыйпаб сауулуучу ийнекле,
Ёкюрелле башхалагъа саудурмай.
Кьоймадыла ма биз таулу миллетни,
Юйюбюзге къара къанла джаудурмай.

«Элден, джерден ёмюрлюкге кетдик», – деб,
Джылау этиб вагонлагъа джыйылдыкъ.
Сау миллетни бир суткагъа тас этген,
Андан уллу болурму бир кыйынлыкъ?

Итлерибиз хап демейле адамгъа,
Башха арбазгъа къонакъ
болуб келгенча.
Улуйдула бачхалада чөгелеб,
Къыйынлыкъны келир кюнюн билгенча.

Ырыс этиб къартларыбыз миллетге,
Хыны этиб парийлени сюрелле.
Джюрегинги джауун ашаб, инджитиб,
Арлакъ барыб сарнау этиб юрелле.

Къарачайны вагонлагъа тыкъ уруб,
Кёб мычымай къум тюзлеге къуйдула.
Тау элледe эркин ёсген миллетни,
Бирин къоймай комендантха джыйдыла.

Джокъду амал тыш эллегe чыгъаргъа,
Къайда мадар комендантдан бугъаргъа?
Джан алыучу Джабраил кибик ол,
Айланады арабызда салыб джол.

Бир къарт адам ауаз беред тийреде:

«Алтын, кюмюш, бир зат къоймай
джыйыгъыз.

Бизге ашаргъа киши бермез гырджынын,
Къалмагъанды энди бизни сыйыбыз».

Алтын, кюмюш ауушдуруб мюрзеуге,
Адам санны кем этмезге кюрешиб,
Бек кёб джерде джаныбызны къалдырдыкъ,
Бир юлюшню талай джаннга юлешиб.

Къзахлыла бизге хыны къарайла:
«Къайдан чыкъды ма бу бандит
миллет?» – деб.

Джумуш этсенг асырарса къарнынгы,
Къоюму кют, падеринге налет деб.

Къуйгъандыла Къзахстан къумлагъа,
Дыгаласда инджиледи миллетим.
Бу кюнлени бизге джетдиргенлеге,
Нечик таза болур мени иннетим?

Плитача къыздыралла кюнлери,
Солуу табмай бек ауурду хауасы.
Бауурланыб джылайды бир балачыкъ,
Ёлген болур кыйынлыны анасы.

Тамырладан азыкъ этиб ашаргъа,
Кюрешелле джан сакъларгъа, джашаргъа.
Бир—бири кёзлерине битгенлей,
Къоркъуу этиб азыкъларын бошаргъа.

Кеси ашаргъа кёзю кыймай анасы,
Аз болса да къабсын дейди баласы.
Джокъду бизге кишиден да бир файда,
Къарнынг тоюб къууанч этер кюн къайда?

Мында ёлгенле кёбюсю ачдан ёлелле,
Онгуз болуб, ауруу кючлеб санларын.
Согъум этиб ашайдыла Кавказда,
Къарачайны анда къалгъан малларын.

Къыйынлыкъны сынагъанда Къарачай,
Джылау бла тауусулду джыламукъ.
Ачдан кёбюб, ёлюб баргъан джанлагъа,
Табылмайды ит ашагъан биямукъ.

Бир да къалмай онгсуз болду миллетим,
Тал чыбыкъча, назик болуб санлары.
Кёчгюнде ёлмей сау къалгъанланы,
Къалай къалгъан болур, дерсе, джанлары?

Къартларыбыз келелмейле дууагъа,
Джокъду борбай къымылдаргъа алагъа.
Инджилебиз, кимге этейик гурушха,
Онглу джашла кетгендиле урушха.

Къартларыбыз тыхсыб тилек тилейле,
Бу азабны, къыйынлыкъны кёлтюрмей.
Уллу Аллах къайтарса эд Кавказгъа,
Биз миллетни къум тюзледе ёлтюрмей.

Тюзлюк джокъду, боллукъ болмаз ёмюрде,
Бармыд насыб бизге къууанч кёрюрге?
Элден, джерден джамагъатынг тас болуб,
Ким сюеди башха джуртда ёлюрге?

Кюч джетишмейд къабыр орун къазаргъа,
Кебинликсиз джатадыла ёлгенле.
Эринлери шимир этиб, къургъакъсыб,
Онгуз болуб къайгъы сёзге келгенле.

Тёрт бюгюлюб гетменине таяныб,
Суу сугъаргъан арыкъчыкъдан ёталмай.
Азмыдыла ажымлы ёлюб кетгенле,
Джанауалда джастыгъына джеталмай?

Бютюн джигерд мени таулу миллетим,
Кюрешдиле джан сакъларгъа джашаргъа.
Этселе да бир худжула муратла,
Къарачайны саулай артын бошаргъа.

Башха болмай сизни киби́к бир джашма,
Мен эшитгенме инджилгенин миллетни.
Джаш тёлуге Аллах берсин берекет,
Бир-бирине тюз тутарча иннетни.

Бир-биринге къарнашлага болугъуз,
Чечен, Ингуш, къарачайлы, малкъарлы,
Бери къайтыб кёралмайын Кавказы,
Термилгенлей кетгендиле кёб джарлы.

Бюгюнлюкде тангны джарыкъ чырагъы,
Джерибизни уютханды сют киби́к,
Ахырат азаб чекген киби́к дуняда,
Онтёрт джылны айланнганбыз ит киби́к.

Къазауатдан къайтхан джаш

Къазауатны ачы оту джукъланыб,
Бир элчи джаш эски джуртха къайтыб келди.
Къарт тиширыу тюбев къалыб ол тийреде:
«Бош келгенсе, къайт ызынга, джашым», — деди.

Миллетлиги башха эди ол амманы,
Айтды хапар джарашдырыб билгенича.
«Адам джожьду бу джуртлада сен излерик,
Кетиб къалсанг ашхы эди келгенингча.

Сени кибик кёбле келиб къайтхандыла,
Насыблыгъа санайма мен къайтханланы.
«Юреннгенбиз башла кесиби, ачха этерге»,
Кёб эшитгенме мында алай айтханланы.

Кёргеними барын сеннге мен айталмам,
Бек ауруйду мени сизге джюрегим.
Баш кесиучю худжулагъа тюртюлмей,
Къутулалсанг олду сеннге тилегим.

Къазауатдан къайтыб келген джанынгы,
Окъ джарала элек этиб санынгы.
Бу худжула сезиб, билиб къойсала,
Тёгерикле, ийнан, бала, къанынгы».

Ол тиширыу мыдах къараб кёзюме:
«Джанла, – деди, – джанлар заман болгъанды.
Къонакъбайлыкъ этиб къонакъ сыйлагъан,
Быллай адет бизде эртде къалгъанды.

Мал ташыгъан вагонлагъа джыйылыб,
Миллетигиз кёз кёрмезге кетгенди.
Кърал башчы бырнак этиб сизлени,
Атыгъызны сатлыкъ, бандит этгенди...»

Уллу хапар сорурча да болмадым,
Ангыладым къарт амманы джюрегин.
Артха айландым чауул бла, таш бла,
Къабыл кёрюб, ол адамны тилегин.

«Къанлы джаугъа джигитликни кѣргюзюб,
Артха турмай Хорлам кюннге джетгенек.
Биз миллетни былай учуз этерча,
Бу къарлгъа не кыйынлыкъ этгенек?

Суу орнуна къайтыучанды къачан да,
Аманлыкъны хорлаучанды игилик.
Миллетимде тууарла джаш тѣлюле,
Джазда джашил чыкъгъан кибик гяхиник».

Къууанчла да, байрамла да озалла,
Сау къалгъанла ёлгенлеге тарала.
Ачыгъанлай, джангыргъанлай туралла,
Ол джылладан джюрекледѣ джарала.

Къабырлада солдатланы эсгертген,
Отчукълача, хар адамны кесинде,
Ол джарала налат бере зорлукъгъа,
Тюзлюк болсун, дейле, джерни юсюнде.

Балагъа

Хар бир джан да ата-анадан джаратылыб,
Сабий болуб, ортабызда ёсюб келед.
Дау салмагъыз, «сени баланг аманды», деб,
Ким болурун аны Аллах Кеси билед.

Аны ючюндю хар ана да махтау салыб,
Мийик тутуб джаратылгъан балаларын.
Аз тюйюлдюле алай эте ёсе келиб,
Инджитгенле аталарын, аналарын.

Тутма мийик, салма махтау сен баланга,
Тыйыншлы эсе элинг берир махтау анга.
Кёлтюрейик биз да аллай балаланы,
Аладыла бизге ишлерик къалаланы.

Ёмюр деген хар адамгъа бир кюн кибик,
Дау салмайыкъ биреулеге джашау джолда.
Мадар болса, хыны этме гяуургъа да,
Тюз сенича бир джарлыды, ийнан, ол да.

Ач-джаланнгач этмейим деб дыгаласда,
Ана беред баласына джылыучугъун.
Ийнаныгъыз, акъбурун да кем суймейди,
Кеси табыб, сют ичирген гылыучугъун.

Халкъ айтыудан, «уясында къара къаргъа,
Баласына чыммакъчыкъ» деб, чам ат беред.
Акъ, къара да ата-анадан джаратылад,
Джашаулары не болурун Аллах билед.

Сегизинчи март

Огъурлуду тиширыуну тюшю-тюню,
Энтда келди Сегизинчи мартны кюню.
Алгыш этиб, биз тилейбиз сизге тилек,
Керти кюнде сиз боласыз бизге билек.

Аналагъа, эгечлеге махтау сала,
Алгышлайбыз,
барыгъызгъа къурман бола.
Къыйыныгъыз ёлчеусюздю,
биз билебиз,
Хурметигиз джарытады, биз кёребиз.

Ёмюрюгюз къууанч бла ётер кибики,
Сизге этген тилегибиз джетер кибики.
Уллу Аллах берсин бизге аллай огъур,
Джашауугъуз рахатлыкъда ётер кибики.

Отдан тыя, суугъа иймей кюрешесиз,
Балалагъа джюрек джылыу юлешесиз.

Къарагъансыз солуу бермей саныгъызгъа,
Балхам болуб биз джашарбыз,
джаныгъызгъа.

Мурат деген айланады тау башында,
Умут деген хар адамны имбашында.
Умутугъуз кери кетсин тау башлагъа,
Муратыгъыз къонуб турсун имбашлагъа.

Кертме терек

Джол джанында бир терекчик ырнык ёсюб,
Джерни джарыб къарангыдан чыкъды бери.
Тёгерегин кём-кёк ариу кырдык алыб,
Кёкен тенгли болуб къалды къачха дери.

Тамырчыгъы терекчикге кёл табдыра:
«Ашау бериб ёсдюрюкме, джый эсинги,
Джер тюбюнде меннге киши къатылалмаз,
Джер юсюнде сакълаялсанг сен кесинги».

Джолоучула озуб бара сейирсиниб,
«Бу кёкенчик, Аллах айтса, терек болур,
Башха затдан заран джетмей ёсюб барса,
Джай чилледе салкъынлыгъы керек болур...»

Талай джылдан тёнгеги да болду базыкъ,
Хар бутагъы болду аны бирер къязыкъ,
Тёгерекни толтурдула джетеклери,
Чайкъалады джерге тие этеклери.

Чагъады ол, къурмач кибик, джаз келгенлей,
Табигъатха суююндюрте ариулугъун.
Теджейди ол хар ётгеннге кёгетинден,
Бутакълары кётюрелмей ауурлугъун.

Кёб джылланы къуу болмайын кертме терек,
Мийигине, кенгине да ёсдю ол бек.
Джай джашнайды салкынына бизни джыя,
Джолоучуну, солуй бар деб, джолдан тыя.

Ма бюгюн да сюеледи кертме терек,
Сюелмей да амалы джокъ, джашау керек.
Ауузу, тили болмаса да, барды джаны,
Инджитмегиз балта бла сермеб аны.

Бабушчукъ

Бир бабушчукъ джылладача мурат эте,
Къамишледе он джумуртха салды гуртха.
Къач кёзюуде кесим къайтмай джыйын бла,
Балаланы бир учурсам эски джуртха.

Ай кюнюне гурт чыгъарыб къамишледе,
Кюн турушха алыб чыкъды балаларын.
Къанат тюбде джююлдейле балачыкъла,
Безийдиле къууандырыб аналарын.

Кюн батханлай балаларын джыйыб бабуш,
Фатарына барыб кирди – къамишлеге.
Бирин тарта, бирин тюрте къанат тюбге,
Къараб турсанг бек сейирди ма бу ишге.

Бабуш тилде ушакъ эте балалагъа,
Чыгъарады суу ызында талалагъа.
Айландырыб балаларын кюн батхынчы,
Ач болмазлай балачыкъла танг атхынчы.

Балалары кеси киби́к боладыла,
Къанат ёсюб бары тюкден толадыла.
Хыны кышны ийиргинчи сууукълары,
Джылы джерге учар киби́к боладыла.

Кёремисиз, къанатлы да тынгы табмай,
Ана борчун толтурады балалагъа,
Ол себебден хар джаннга да тыйыншлыды,
Сый берирге джер юсюнде аналагъа.

Джолда кьалгъан джолоучу

Джер-суу кёре барыргъа деб, умут этдим,
Турист болуб турмагъанма,

къалыб кетдим,

Озгъанлагъа къол кёлтюре, мине, тюше,
Алай сыйсыз болгъаныма кюе-бише.

Бир насыбым, инджилсем да,

кюнле – джылы,

Тюбеб кьалсам липинледен,

суучукъ уртлай.

Азыкъ алыб чыкъмагъанем – оюмсузлукъ,

Джюрюшюм а кюн тюбюнде

чабакъ къуртлай.

Джолоучугъа кёрюнеди джолу узун,

Артыкъ да бек къалыб кетсе

джангыз кеси.

Таягъы да нёгер болуб онгдурмайды,

Кёб затлагъа бёлюнеди аны эси.

Кеси аллыма ушакъ эте, джол кесе,
Къысха тутуб, къышлыкъланы джырама мен.
Арысам а таянама таягъыма,
Солуй–солуй ауур атлай барама мен.

Элим десем эринлерим къалтырайла,
Кёз гинджиле джилтин кибик
джылтырайла.
Нёгерим а къолумдагъы таягъымды,
Кёл этгенча къанатлыла джырлайла.

Алай уллу сокъураннган иги болмаз,
Къыйналсам да мен джолумда
кёб зат кёрдюм.
Сыртланы, ёзенлени артха къоя,
Тууб ёсген тау элиме салыб келдим.

Къош самырым

Бир хыны кюн тебрегенме элден къошха,
Сууукъ боран бузлатады санларымы.
Ачы аяз сызгырады сыбызгыча,
Къол къабларым джылытмайла
къолларымы.

Дуппур, чунгур, индек, къулакъ —
бары бирча,
Кюрт джайылыб тюппе-тюздю
барлыкъ джолум.
Эки атласам ючюнчюню артха атлай,
Онгум къалмай табсызыракъ болду болум.

Онгсуз болдум санларымы сууукъ кючлеб,
Джукъу басыб кёзлерими барад джабыб,
Бёрю азыгъы болмай,
къошха бир джеталсам,
Аджашмайын бир баралсам джолну табыб.

...Джукъу арамда бир зат джалай

джаягъымдан,
Ары-бери снойрейд, тартыб аягъымдан.
Ачыуланыб билегимден тутуб къабды,
Мадар табмай, ол олтуруб итча чабды.

Таныш ауаз къулагъыма келди мени,
Къалай билиб джетген болур къош самырым?
Башын сылаб къучакъладым мен итими,
Ол болмаса юзюллюк эд джан тамырым.

Хар кюнюбюз бирге эди самыр бла,
Къой кютеек экибиз да джай кюнледе.
Аны айтханым, ит къалдырды

джанымы сау,
Бир боран кюн, къыямада, къыш чилледе.

Алайсыз да бек сюеем самырымы,
Хатачыгъа къоркъмай мыллык ата эди.
Къараууллукъ къуру анга къалгъан кибики,
Къош къыйырда, мийик джерде,

джата эди.

Афган кѣзауат

Шкок таууш не болгъанын билмеген,
Кѣзауатны кѣзю бла кѣрмеген.
Бирер сабий, госуклача, джетдиле,
Кѣз кѣрмезге, кѣзауатха кетдиле.

Кѣуру бизден кетмегенле балала,
Окъ—тоб алыб джаханимни отуна.
Джаралыгъа болушургъа мадар джокъ,
Бауурланыб баралмайса къатына.

Бетджан салыб ауушлада, таулада,
Мадар табыб, джазыкъсыныб кѣоймайла.
Биз иш этиб келген кирик Афганнга,
Душман кѣауум кѣаныбыздан тоймайла.

Биз да юрендик башыбызны сакъларгъа,
Джан татлыды, уста болдукъ уруша.
Тюрленнгенди бизни адам кѣаныбыз,
Кѣзауатда джаугъа да джокъ гуруша.

Таякъ джангур къуюлгъанча, къоргъашын,
Солуу алгъа, олтурургъа мадар джокъ.
Ангылайбыз биз былагъа къонакъ тюл,
Баш кёлтюртмейд, хатерсизди душман окъ.

Табигъаты къуру къая, чауул, таш,
Джерлеринде биз таныгъан джери джокъ.
Цинк кюбюрле самолётха джюклениб,
Бек кёблени ашырады душман окъ.

Хар кюнюбюз джыл узуну кёрюнюб,
Афган уруш агъартханды башланы.
Сау къалгъанла ёлгенлеге къыйнала,
Сыфатлары тюрленнгенди джашланы.

Балдыраджюз

«Чилле тенгли болса мени кюн саным,
Мыйыкъланы голчу буруб турур эм.
Кёз ачдырмай джаныуаргъа, адамгъа,
Бешли ёгюзню мюйюзлерин бурур эм».

Алай айтыб тогъуз кюнню балдыраджюз,
Тынгы табмай боран-гылан этеди.
Хар джыл сайын тогъуз кюндю ёмюрю,
Амалы джокъ, разы болмай кетеди.

Кемсиз хыныд балдыраджюзню хар кюню,
Бу кюнледе джолоучугъа азаб – джол.
Орузлама барын толу джазгъанды –
Къайда да бол, балдыраджюзде юйде бол.

Алай бла балдыраджюз да чыгъады,
Кёбге бармай барамтасы, бораны.
Джаз кюнлеге бой салмайын амал джокъ,
Кюн джылыуу айырады араны.

Ичкини кыйынлыгы

Мен да ичесем хазна бек да оздурмай
Тенглериме кесими да создурмай.
Алай а бу хорламагъан киши джокъ,
Аракъыгъа джарашады, иши джокъ.

Иш болмаса, иш табаргъа мадар бар,
Уртласанг а джюрегинг – кенг,
джолунг – тар.
Кече болса, танг атхынчы
джукъу джокъ,
Кюн узуну айланаса, болуб зар.

Мен да кирдим бу джыйынны ичине,
Баш алдатдым аракъыгъа тахтаныб,
Юйдегиме хыныракъ да селеше,
Кеси аллыма, тели джашча, махтаныб.

Юйдегиден чырта джокъду хапарым,
Къатын кирик тындырады нени да.

Мыйы болуб, башымда джукъ
кьалмагъанд,
Худжу кьаллыкъ, деб кьаргъайды мени да.
Сыйлы башым сыйсыз бола тебреди,
Ата болмай, аты болду биягъы.
Къолу аузуна бармай кьаллыкъ,
худжуну,
Къарышыб да бир кьалмайды джаягъы.

Ачыулансам, чарсха баргъан аджирлей,
Ёрге туруб эки бурун тешигим.
Юй бла бир юйдегини зар этиб,
Ийнаныгъыз, джабылгъанды эшигим.

Бу затлагъа мен кесими хорлатыб,
Къарт тюйюлме, чырайым бар,
джылым — джаш.
Юйдегими сыйсыз этиб бошадым,
Тюзелирми, мен джюрютген, худжу баш?

Ана айтханны этедиле сабийле,
Меннге уа чырт табылмайды бош бала.
Дарманым деб, самопалны сюргенлей,
Айланама худжу къала, бош къала.

Тенглерим а бир да къалмай кесимча,
Джаным кибик кёрюелле кёзюме.
Аз онглума къаумундан аланы,
Хатерлиме, тынгылайла сёзюме.

Талай джылдан бери кийген тончугъум,
Бети кетиб, сюзюк-сюзюк болгъанды.
Хоншу-тийре «кел къууанчха»,
деген джокъ,
Чакъырылгъан менде эртде къалгъанды.

Келинликге киши къызын бермейди:
«Баласы да ата сырын тартыр», – деб.
Къыз тиленсе мени бедиш этелле:
«Ичкичиди, аталары джартыд», – деб.

Хуна тешик, габдеш, чырды кьоймайын,
Арба джюгю шиша тиздим бачхама.
Къарным ючюн юйдегими апчытыб,
Бек кыйналдым зыраф кетген ачхама.

Мюрзеу алыб, Къур'ан бла ант этдим:
«Ит болайым, энди ауузума салсам, – деб. –
Джарыкъ кюнюм, болсун керти къарангы,
Стаканы мен кьолума алсам», – деб.

Алай бла ички чотну кьойдум мен,
Юйдегим да сейир болуб ёлелле.
Оноугъа уа мен кьошулмай амал джокъ:
«Аття, къалай этейик?» – деб келелле.

Баш тюзелди, эсим келди орнуна,
Дуниягъа энтда кёзюм ачылды.
Адетдеча, келин алдым, къыз бердим,
Джамагъатым къууанч этиб чачылды.

Ойлаш

Кеси аллыма хар миллетни чыкъдым сюзюб,
Тауну бардым, тенгизлени ётдюм джюзюб.
Хар миллет да мадарыча джашай биле,
Кими джырлай, кими джылай, кими кюле.

Хар адам да джаратылгъанд джашаргъа деб,
Джашау джолну иги бла бошаргъа деб.
Хар адам да туура алай эталмайды,
Муратларым толдула деб кеталмайды.

Сора биз а, джарлы къауум, факъыр джанла,
Дуниялыкъны кыйын джолун сайлагъанча,
Бир-бирледе ушатабыз кесибизни,
Ким эсе да кишен салыб байлагъанча.

Хар джаннга да мангылайгъа джазылыбды,
Хата-хайыр, дуниялыкъда барлыкъ джолу.
Меннге болгъан кимге болду деб джылама,
Сеничала джер юсюнде топпа-толу.

Ол кьой эсенг, джер джюзюню патчахы да,
Кешенеде кьуш джастыкьгъа башын салыб:
«Ёлюб кетсем дуня малдан тоймагъанлай»,
Деб, джылагъанд кеси аллына сарын салыб.

Джылагъанла джер юсюнде аз тюлдюле,
Кимде – саулукъ, кимде – тарлыкъ, кимде –
зорлукъ.

Саулукъсузду джер юсюнде керти факъыр,
Аны амалтын болад бизде джюрек такъыр.

Юйдегиде бири чыкьса болуб онглу,
Кьалгъанла да боладыла кёрпе тонлу.
Хар миллет да онгсузуна этсе алай,
Берекетден толур эди дуня саулай.

Аман бла иги

Аман бла игини ангыларча биз,
Мен бир хапар айтайым тынгылагъыз сиз.
Эки джашчыкъ ёседиле – ага, ана бир,
Бир къарнашда джюрек – таза,
биринде уа – кир.

Экиси да эмчеклени тарталла созуб,
Безийдиле балачыкъла бир-бирин къозуб.
Мынчакълача, экиси да тамам ушашла,
Заман деген сакъламайды,
джетдиле джашла.

Къууанчлары бек уллуду ата-ананы:
«Аллах берди бизге бир кюн эки баланы».
Аякъланыб экиси да деуле болдула,
Бир кюн болуб джазыулары келин алдыла.

Келинчикле экиси да бир-бирине сакъ,
Бир къарнашы – акъыл тебе,
апсынлагъа – джакъ,

Терс акъыллы, кыйыкъ, буруш,
 юдегиге – джау,
Алай болса бир сагыш эт,
 кимге салгын дау?
Иннетибиз таза болсун, кенг турсун тарлыкъ,
Бир адамны къууандырмаз
 джюрекде зарлыкъ.

«Экисин да бир кюн табыб,
бирча ёсдюрюб,
Бир огъурлу тиширыугъа
киндик кесдириб, –
Дейди ана, – бергенине этебиз шукур,
Эгиз нёгер бизни этсе да
бир кесек мугур».

Барлыкъ бла джокълукъ

Барлыкъ деген – дуняны берекети,
Барлыкъ деген – хар адамны харакети.
Барлыкъ болса адам улу ачлыкъ кѳрмез,
Барлыкъ деген инджилирге мадар бермез.

Джокълукъ деген этмезинги этдиреди,
Джокълукъ деген зарауатлыкъ джетдиреди.
Джокълукъ деген уруб алып кѳзюнгю,
Джокълукъ деген ангыламаз сѳзюнгю.

Джокълукъ барлыкъдан кемирек болса,
Барлыкъ джокълукъну этеди сабыр.
Миллет инджилмей джашаб турурлай,
Джокълукъгъа барлыкъ къазгъа эд
къабыр.

Ючкекен

Джыр:

Таула кършоулаб төгерегинги,
Таулары кърнунда,
Эки джанынга чокъуракъ суула,
Сен да аланы бойнунда.

Припев:

Уллу талада кенг орамла,
Уллу талада мийик юйле,
Терк ёседи Ючкекен элим.

Къол аяздача кърюнед элим,
Тауладан кърарсанг.
Бюгюн эл эсе, тамбла шахар,
Джерине джарарсанг.

Припев:

Солургъа келиб табигъатынга
Сукъланалла сени,
Дангыл талада таб орналгъанды
Ючкекеним мени.

Припев:

Хар байрамынгы бирге ашыралла
Хоншу тау эллеринг,
Тау орталада дарман сууларынг,
Чабакълы кёллеринг.

Припев:

Эришген кирик сен Нарсанагъа,
Джашнайса тау элим.
Къошулгъан тёлү кёбден кёб болсун,
Азгъа айлансын ёлюм.

Припев:

Тюшген джерингде сен бегитгенсе
Къадама ташынгы,
Сен бёлгенсе сыйгъа, намысгъа
Къызынгы, джашынгы.

Припев:

Уллу талада кенг орамла,
Уллу талада мийик юйле,
Терк ёседи Ючкекен элим.

Сюйгенимча кёкню кьойнун аулайма,
Джерде аслан, кёкде менме тамада.
Бу дуняда мени кибик ким болур,
Сюйсем джерде, сюйсем мийик хауада.

Солуу ала, кьанатланы кенг джайыб,
Сейир кёкден табигъатха кьарайма.
Рахынны, ауруулуну джокъ этиб,
Джашауумда бек кёб затха джарайма.

Алай бла ёмюрюмю ашыра,
Буюрулгъан буйругъуму кёреме.
Онгуз этмей бу джашауну бергеннге,
Махтау сала, бек уллу сый береме».

«Джанны салгъан Кеси ала билликди, –
Деб кьычырды агъаз ташла ичинден.
Къарыуунга, болумунга бек базма,
Чыгъыб къалыр дуняда онглу сенден».

Бёрю хапар

Бёрю хапар керек эсе, хапар барды,
Бёрюде уа джол эркинди, джюрек тарды.
Къартды, джашды, онгсузду деб
къарамайды,
Аманлыкъдан башха затха джарамайды.

Тюбешдиле эки юзюкден эки бёрю,
Бир – сыйдам, бирини уа тюгю – сюзюк.
Бёрюледе бир-бирине сый берген джокъ,
Ачыракъны джунчутады быдыры токъ.

– Бир хапар айт, алкъын джашса,
тирисе сен,
Сизни кибик заманыма тансыкъма мен.
Къымылдагъан не зат барды элде, сыртда,
Мен билмеген не джангылыкъ
бёрю джуртда?

– Сен билмеген, сен эшитмеген хапар
джокъду,

Аякъла – сау, кёзле – джити,
къарным токъду.

Бетджан салыб джубуранны уясына,
Биз джыйында сеничагъа джашау
джокъду.

– Чыртда суюлюб болмагъанма
джубуранчы,
Бар эд менде аякълада таджал заман.
Чаб да тур деб, эте элле меннге ала кёл,
Истем тюл эд бир кечеге тогъуз-он эл...

Бу къарт бёрю хапар джасайд
джаш бёрюге:
«Энтда кёбдю мен кёргенни сен кёрюрге.
Чыдам болмай бара эдим кюн батхынчы,
Билгеним а хата эди танг атхынчы.

Эй, дуня, нени кёрдюк, неден ётдюк,
Чаба, джорта, кьартлыкь кюннге

дери джетдик.

Билгеним а, туугъанлы да, мени хата,
Бу затланы бизге юретген – ана, ата».

– Тозурабса не эсе да, кьарт бёрю, сен,
Тюгюнг онгуб, богъанынг да – джабагъы...
Джууаб береди джаш бёрюге кьарт бёрю,
Ичин ура, хыр-хыр этиб тамагъы.

– Эх, зауаллы, бош этесе меннге сейир,
Сейир джашау аллынгадады джашаб бир кёр.
Ийнан, бала, болалмазма мен сенича,
Джашаялсанг сен боллукъса ма менича.

Ачды кьарным, тишим да джокъ,
онгсузма мен,
Бир джубуран тутуб бере кетсенг эд сен.

– Сен бет джойма, джубуранны
тутсун тюлкю,
Атыбызны дуниягъа этме кюлкю.

Заманлары эсге тюше къарт бёрюню,
Хыны сёзюн джаратмады джаш тёлюню.
– Джубураннга джайылыргъа заман келир,
Сени тёлюнг къартлыкъ джетиб ачдан ёлюр.

Кёзлерими ау басханды, болдум сокъур,
Бёрю тонум ёресине болгъанд къотур.
Джыл болады тас этгенме тишлерими,
Мындан ары таб кёрмейме ишлерими.

Онгсуз болсанг, бёрю тон да
болушмайды, –
Деб, къарт бёрю ичин уруб солуйду.
Билиб керти зарауатлыкъ джетерин
Бёрю тилде кёкге къараб улуйду.

Къызгъанчха

Хар кимге да бек керекди
джюрек кенглик,
Ол болмаса джокъду джылыу,
джокъду тенглик.
Рысхыны сен басдырма чибин аугъа,
Чомарт болсанг, ол чыгъарыр сени таугъа.

Къысыб турма къолларынгы,
ач да бир къой,
Бармакъланы төрт джанына
чач да бир къой.
Кюн бир тийсин аязынгы арасына,
Себеб болур джюрегинги джарасына.

Къутулалсанг къызгъанчлыкъдан
себеб болур,
Мадар табсанг бу ауруугъа, санынг солур.
Джокъ эсе да, барды деб тур, мени затым,
Чомартлыкъгъа чыгъар ючюн сени атынг.

Къызгъанч адам джюз тауукъгъа гурт
салдырыр,
Джетишелмей, къараялмай къушха алдырыр.
Тилеб барсанг, минг къоюндан бирин бермез,
Берсе да, чырт кёзлерине джукъу кирмез.

Рысхыгъа Аллах борчлуд, малкёз болма,
Къорарыкъ зат белгилиди, артха салма.
Миниллик ат минилгинчи тай болады,
Айтыу а бард «Къызгъанч адам бай болады».

Ол айтыуну терслигин сен кёргюзалсанг,
Аз эсе да, кёб эсе да къолда затынг.
Джюз адамгъа, минг адамгъа юлгю болуб,
Иги бла айтыллыкъды сени атынг.

Архыз кьобан

Архыз ёзен –
ариулукъну юлгюсю,
Архыз ёзен –
сейирликни кюзгюсю.

Архыз ёзен –
халкъны джаухар
къаласы,
Архыз сууу –
эки тауну арасы.

Кёре, иче
джуууна да тургъанлай,
Миллет андан тансыкъ
алыб къоялмай,
Мийикден да
къарайдыла джашлары,
Анга шагъат деу
тауланы башлары.

Банкрот

Банкрот деб бир джаш келди,
Сакъалын сылай.
Хар ким бирча ангыламад
Нек айтад алай.

«Колхоз», «совхоз» деген затла
Къуруйла, – деди, –
Джашауубуз башха тюрлю
Боллукъду энди».

Тюк-тюк этди бирин къоймай,
Зарауатлыкъ джетди.
Бу былайын джокълагъанлы
Берекет кетди.

Алай бла элибизни
Этди ол джазыкъ.
Мындан бери кирмегиз деб,
Ургъанды къазыкъ.

Белгиледи ырджыларын —
Кирмегиз бери.
Мени айтханым сизге закон —
Туругъуз кери.

Алай бла элчи къауум
Тыйылды таргъа.
Мадар табхан тебрегенди
Къачыб шахаргъа.

Эл саныбыз азайса уа,
Таркъайыр кёлюнг.
Анда-мында бир юй къалса,
Не болур элинг?

Пай алгъанны пайчыкъларын
Кесине алад.
Беш бичен тюк, машок шекер,
Къуру ол къалад.

Ма бу затла кыйнайдыла
Хаман кёлюн­гю.
Джюрегинг бек такыр болад
Кёрсенг элин­ги.

Энди излемейд мал тутаргъа,
Бичен чалыргъа.
Элден кёлюн чыгъаргъанла,
Суймейд кыалыргъа.

Былай барсакъ джамагъатдан
Берекет кетер.
Келин алыб, кыыз чыгъарыб,
Тойла ким этер?

Къралыбыз тюрленир деб,
Ышанад джюрек.
«Тамблабыз мелхум болсун!»
Толсун бу тилек.

Таубий бла Джамашуу

Таубий келиб, хуна артындан кычырад:
«Бери чыкь», – деб,

Джамашууну чакырад.

Аууз тиер чёбю болмай малыны,
Джангыз токьлу джатмасында макырад.

Джан хурджуну бир джанына салыныб,
Хахай этед Таубий мынга алыныб.

– Кючден джетдим дарман алыб мен санга,
Кыалай чыкьдынг

Джамашууум сен тангнга?

– Баш кибигим чачылады зынгырдаб,
Сен джетмесенг мен кыалаем дынгырдаб.

Джаным кьурман керти тенгим,

Таубий, сеннге,

Ма бюгюн да бир игилик этдинг меннге.

Аллах-Аллах бу дарманны сейирлиги,
Къарангыны джарыкъ кёрдю кёзлерим,
Заман созмай экинчини бир тамыз,
Алгъыш этсем эшитилирча сёзлерим.

... Кёб да бармай экиси да гузаба,
Къуюб-къуюб ючюшерни джутдула.
Хылеу хуна таянчакълыкъ этелмей,
Экиси да бир-бирлерин тутдула.

– Таубий, тенгим, иги къадал белиме,
Бир айтайым не келгенин кёлюме:
«Ала эсенг эки шиша алсанг а,
Ауурлукъму джетерик эд белинге?

Ол макъыра тургъан джангыз токълуну,
Элтейим да тюкенчиге берейим.
Аны бла арбаз да – бош, мен да – бош,
Ички болса керекмиди бизге къош?..»

Ол оноуда тохтадыла да тенгле,
Ауа-сауа арбазгъа да кирдиле.
Бачхасындан, темир къан алыб келген
Джамашууну юй бийчесин кёрдюле.

Башын алыб Таубий къачды тышына,
Юзген кирик юзюлмезлик тузакъны
Ызына да къарамады бурулуб,
Кёрмез ючюн тенги чекген азабны.

Чам джыр

Хар затха да джетишелле ийнан сен,
Оздурмайла, алдадыла хар иште.
Айланалла къатынларынг Сибирде,
Бёркле сата, ууакъ-тюек бариште.

Бёркле бла бир-бирлерин кыздырыб,
Учадыла тюрю-тюрю джерлеге.
Сатыу бла къатынларын ашырыб,
Кюн чыкыгъанды Къарачайда эрлеге.

Кюлте-кюлте келедиле Сибирден,
Ау ичинде, чындай башда ачхала.
Баш неси, сылхыр къойча, бурулуб,
Къурт-къамыжакъ джыя айланыр бачхада.

Ариулагъа Аллах ауруу кёб беред,
Ариулары джибермегиз базаргъа.
Ариу къатын кёзден узакъ ташайса,
Ёч болады юйде эркиши азаргъа.

Эршилени чырт тыймагъыз базардан,
Болсун арыкъ, не къадар да рахын.
Ала бла анда адам кюрешмез,
Аллайланы мен алайым гюнахын.

Дагъыда бир къауум барды былада:
Кеси эрши, суюклери таб болгъан.
Ол кертиди, ийнаныгъыз, тенглерим,
Аллайлалла туура къара къан джаугъан.

Таксиледен эрикгенле къатынла,
Ит чанала джекдирелле Сибирде.
Эрин-юйюн, юйдегисин унутуб,
Анда къалыб кетедиле бир-бирле.

Эки-юч айдан къагъыт келир юйюне,
Ол эрине, сабийлеге таралыб,
Джарлы киши айланады арбазда,
Отда кюйген къазан тюрбча,
къаралыб.

Бу джол дженгил бир къайтса

эд анагъыз,

Иймез эдим чыгъыб къалса да джаны,
Джюрек тебиб, ачыу болуб ёлеме,
Мени кьолумдан болур аны аджалы.

Ана кетиб юйден джылыу кьуруса,
Ёсген сабий айланады терсине.
Барыб-келиб кийим джыртхан болмаса,
Ол бурулуб къарамайды дерсине.

Эртденнгиде ишдедиле атала,
Сатыу бла тышындалла анала,
Башына бош, эталгъаны мардасы,
Бузулалла ариу ёсер балала.

Джашау

Джашлыкъ деген тохтаб къалса орнунда,
Къартлыкъ аны алгъа тюртмей къоймайды.
Эки ёмюрню джашаса да бир адам,
Ийнаныгъыз, ол джашаудан тоймайды.

Гыдай эчки сууда кёрюб суратын,
Деген кибик «алкъын мен бек чемишме».
Джылынг келсе, хар затынг да ызына,
Алгъама деб, джашлыкъ бла эришме.

Айланджюкню джел ызына бургъанча,
Озгъан заман бурулмайды ызына.
Аллах берген сени санынг, сыфатынг,
Джангыз олду айланныкъ зат ызына.

Хар инсанны керти борчу – адамлыкъ,
Джокъду ёлче адамлыкъны шартына.
Джашауунда болмай аны терс иши,
Кетер кибик къайгъы этмей артына.

Энди салыб челеклерин да джерге,
Къыз да анга сейирсиниб къарады.
Фахмулугъа санамай эм кесими,
Бюгюн ишим танышыргъа джарады.

Ол танышыу къууанч эшикни ачды да,
Этди дуния насыбындан муратчы.
Бюгюнлюкде толу юй болуб джашайды,
Джазыууна шукур эте суратчы.

Экитизгинле

Оюмсуз иш этер такъыр,
Билмей эсенг уста чакъыр.

* * *

Саны сауну, иш бар эсе, ишсиз къойма,
Сакъатны уа керексизге ишде «сойма».

* * *

Биле туруб кыйнай эсе бир адам, керти,
Амал джокъду ол адамны болмайын дерти.

* * *

Кесмеген балта биленнген этер,
Эрге барлыкъ кыыз тиленнген этер.

* * *

Акъялсызны айтхан сёзюн эсде тутма,
Акъяллыны акъял сёзюн, къумча, джутма.

* * *

Акъяллы адам керексизге дженгил болмаз,
Акъяллы адам кеси ёмюрю тенгсиз болмаз.

* * *

Бир кёргенлей билмезсе адамны,
Ашыкъма, ётмеге кьой заманны.

* * *

Гузабаны джолу узун болады,
Сабыр адам рахат келиб къалады.

* * *

Керексиз затха башынгы атма,
Къайгъынг бар эсе тешилиб джатма.

* * *

Себеб билмеген, себебсиз къалыр,
Себебни билген а юлюшюн алыр.

* * *

Эл ичинде ёсген эсенг бет джойма,
Артыкълыкъны ызын табмай сен къойма.

* * *

Джюзден атлагъан бир ёмюрню бошайды,
Къылыгъы уа сабийчикге ушайды.

* * *

Кёбню кёрген ёкюллюкге тутулур,
Кёрмеген а халкъны алдаб къутулур.

* * *

Кече не къыяма болса да, танг атмайын
къалмайды,
Дуния дюдюрю ол эсе да, адам адамсыз
болмайды.

* * *

Кюз кюнледе чалкъычыны бели базыкъ,
Чалмагъанны джазгъа дери малы джазыкъ.

* * *

Гёрюк юрсе къызарады отда кёмюр,
Гюрбеджиге бой салады сууукъ темир.

* * *

«Сабыр туюбу сары алтын», тамам акъыл сёз,
Дженгилликни Аллах урсун, бир кесекчик тёз.

* * *

Хар инсанны кеси акъылы – бышлакъ
биширген,
Ма бу затды бек кёблени сыйын тюшюрген.

* * *

Байны байлыгъы кёлюне джетмез,
Аз болушса да кёб хатер этмез.

* * *

Адам улу дуня малдан тоялмайды,
Артыкъды деб бир чёбню да къоялмайды.

* * *

Бир адам озуб тебресе сени,
Дау салма анга, озду деб мени.

* * *

Экеу тутушса джыгъады бири,
Хорлатдынг эсе, ол сенден тири.

* * *

Хынч-хынч адам мур-мур эте джюрек
джарыр,
Хар джумушун кеси айтханча этиб барыр.

* * *

Эшек эшек болса да, джумушунгу
тындырыр,
Адам эшек болса уа джюрегинги сындырыр.

* * *

Чибинни да барды джаны,
Онглума деб эзме аны.

* * *

От бла суу джарашмайла, бир-бирине –
джау,
Аладан башынгы сакъла, джашар ючюн сау.

* * *

Оноу этдирген адамгъа башды
Эте билмей эсе ол энтда джашды.

* * *

Артына баргъанны къатына барма,
Байма деб джарлыны джюрегин джарма.

* * *

Сормай эсе джууаб берме,
Көрмезлик ишинги көрме.

* * *

Акъяллыда джюрек таза, болмаз кирли,
Акъяллы адам хапарны айтмаз башха
тюрлю.

* * *

Иги адамдан чыртда букъма,
Кюн аманда элден чыкъма.

* * *

Ишек болсанг санларынга
Джумуш чыгъар къолларынга.

* * *

Ашынг исси эсе юрюрге керек,
Санынг сууукъ болса джюрюрге керек.

* * *

Ариуду деб азаб алма башынга,
Ол ариучукъ салыб кетер къашынга.

* * *

Джегилген ат арымайын амал джокъ,
Джолда къоймаз болса аны къарны токъ.

* * *

Башынг сууукъ эсе, бёркюнгю къабла,
Чалкъынг дупшукъ эсе олтур да тапла.

* * *

Эмиликден джыгбылмасанг санынг сау,
Джыгбылсанг а санынг болур сеннге дау.

* * *

Къюб кетсенг сен олтургъан шиндигинги,
Ийнан анга, тайдырыла киндигинги.

* * *

Чомачаны тас этсенг ёгюзюнг солур,
Аллай ашыкъ-бушукъ халахоста болур.

* * *

Урушха кирсенг уруш этмей амал джокъ,
Сакъ джюрюсенг джаллар сенден душман
Окъ.

* * *

Аманнга юреннген айланыб турур,
Джумушу болгъан байланыб турур.

* * *

Уятсызгъа тюбесенг башынгы джакъла,
Анга эришиб къызыб кълмай, бетинги
сакъла.

* * *

Къалабалыкъгъа къатышыб кетсенг
инджилир санынг,
Сокъураныб этген ишинге кыйналыр
джанынг.

* * *

Айтханынгы эсде тутмаз мынгырау адам,
Соруб турургъа ёч болады сангырау адам.

* * *

Хар инсанны кеси акъылы бышлакъ
биширген,
Ма бу затды бек кёблени сыйын тюшюрген.

* * *

Къартлыкъ деген айландырыр алашагъа,
Джылынг келсе, башынг къалыр тамашагъа.

* * *

Джюзе билген ойнай, ойнай джюзюб ётер,
Билмеген а амал табмай батыб кетер.

* * *

Адам азгъын болса сыфаты табсыз,
Кёбюрек джашайды, болса да джапысыз.

* * *

Инджитмесенг юйдегинги олду сениге сый,
Уллу кёллю болма затха, табханынгы джый.

* * *

Джазыкъсына билмеген, джазыкълыкъ сынар,
Джазыкълыкъны сынаб тургъан неге да чыдар.

* * *

Къылыкъ этген алаша къамчиден тоймаз,
Арыгъынчы бир түйсенг да къылыгъын
къоймаз.

* * *

Суу баргъанлай барыб турсанг, турлукъса
барыб,
Суу тохтамаз, сен тохтарса мадарсыз арыб.

* * *

Джарлы бай болса кьутургъан этер,
Бай джарлы болса дыгалас этер.

* * *

Ариу бичен эркин болса да, эшекни
 аузуна тиймейди,
 Мулхар чыгъармай ашагъан малны,
 эшек да алай суймейди.

* * *

Халал адам керти кьонакь болуучанды,
Ичи харам босагьада кьалыучанды.

* * *

Сагъыш этмей этиб ийсенг джумушну
Кёб заманны бардырса урушну.

* * *

Эл ортасы тойда кибик,
Эл кыйыры кьойда кибик.

* * *

Тийре болуб джашасанг атала кёб,
Бир джаякълаб джашасанг хатала кёб.

* * *

Адам суйсе туугъан джерин кёлю бла,
Хар кьайда да сыйлы болур эли бла.

* * *

Бели тынч ат санларынга тёшекчады,
Къадыр бели уллукъулакъ эшекчады.

* * *

Алашагъа джерсиз минсенг джауур этер,
Кемирекге таууш этсенг дауур этер.

* * *

Ауузум бард деб, джан кыйынама сёзюнг бла
Баям этме, кёрмегенлей кёзюнг бла.

* * *

Къолу чиби узалыргъа уялмайды,
Болду энди деб къолларын тыялмайды.

* * *

Юренчек ауруу азаб джанынга,
Къойгъан кыйынды сингсе къанынга.

* * *

Ай чыгъаргъа кюн батар,
Кюн чыкыгъынчы танг атар.

* * *

Алашады деб, уллу кёллю болма джерге,
Ашау, джашау бериб тургъан олду сеннге.

* * *

Джер айбатды, берекетди, кёллю токъду,
Джер болмаса, джаны баргъа джашау
джокъду.

* * *

Юй бийчеси баш иеге болса сууукъ,
Юйдегиге ахырзаман болур джууукъ.

* * *

Юйдегиме анады деб кемсиз этме,
Къол булгъаса, ашыкъмай кел, джинча
джетме.

* * *

Ай джарыгъы джолоучугъа кечеги нёгер,
Гудучу уа тынгы табмай йюнде чёгер.

* * *

Артыгъыракъ юлюш алсанг кемлик этмез,
Экинчи уа ол нёгеринг тенглик этмез.

* * *

Керти тенгле къурасагъыз ишигиз бишер,
Аманлагъа къошулсагъыз сыйыгъыз тюшер.

* * *

Аманма деб. бир адам да айтмаз кесине,
Аллай акъыл ёмюрде да келмез эсине.

* * *

Ётюб баргъан салам берсе, тур да салам бер,
Аллахданды саламыбыз, аны сыйлы кёр.

* * *

Ашыгъышны ушакъ бла тыйма джолун,
Тутдунг эсе бармагъа кьой, аны кьолун.

* * *

Тиширыуунг иги болса джашауунг маджал,
Аман киши тиширыугъа ёмюрлюк аджал.

* * *

Иги атаны ким да сюед тюшмезин сыйы,
Атагъа хыны болгъанны мыйысы гыйы.

Къарачайны чархы алгъа бурулсун

Юлешиниб чёб атылыб тюшгенча,
Къарачайгъа джомакълы джурт джетгенди.
Джашнаб турсун джерибизде миллет деб,
Къарча джыйыб халкъны бирикдиргенди.

Юйюрлери юйюрсюнюб, къадалыб,
Тукъум-тукъум, атауула болдула.
Кюн бетлеге талалагъа орналыб,
Ёзенлеринг берекетден толдула.

Кеси ёмюрюнг къонакъбайлы Къарачай,
Махтау сеннге, накъут-налмаз ташынга.
Келген къонакъ разылыгъын билдиред,
Берекетли туз дамынга, ашынга.

Джер джюзюнде джашау бизге тик болмай,
Къарачайны чархы алгъа бурулсун.
Бу сейирлик ёхтем халал джуртумда
Миллетиме мамыр джашау къурулсун.

Дуниялыкъда уллу юлюш этгенча,
Берекетди киришибиз, тауубуз.
Хоншу халкъла миллетиме сый бере,
Кишиге да джокъду бюгюн дауубуз.

Кёб азабла, кыйынлыкъла чекгенсе,
Тартылгъанча бизге ауур тыбына.
Таулу миллетим шукурла этеди,
Уллу Аллахны оноуна сыйына.

*Махтауну
налмазлары*

Атам бла анама

Кюнле, джылла, Къобан сууча, кетдиле.
Сезмей къалдым озгъанларын аланы.
Джашагъанма, энтда алай джашайма,
Ышыгъында ата бла анамы.

Тыбыр отум джылыу бериб турмаз эд,
Былай бёгек ёсmez эдим аласыз.
Уллу Аллах ата бла анадан
Бир джанны да айырмасын замансыз.

Кёбде насыб кёб болады деселе,
Къууанабыз, аз тюлдю деб саныбыз.
Талай джанны чарпытмайын ёсдюрген,
Къурман болсун ата-анагъа джаныбыз.

Энтда насыб, зауукъ ёмюр тилейбиз
Бизни табхан ата бла анагъа.
Уллу Аллахха шукур эте, сый бере,
Къадар джанны къызгъанмагъан алагъа.

Орта бойлу болсала да ата, ана,
Кёрюнелле бизни кёзде эки тау.
Ёмюрлери узун болсун аланы,
Джашасынла кёууанч бла эсен-сау.

Къарт атама, Илиясха

Дин ахлу, орта бойлу, керти киши,
Бир адамгъа болмагъанды заран иши.
Хар ушагъын алгъыш бла бошай эди,
Ёзге болмай бир шыйыхха ушай эди.

Ушакъ этсек къатындагъы адамлагъа,
Бек сюеме, деучен эди, мен джашымы.
Къууанса уа мылы тарта кирпичкери,
Ариу айтыб, кёб сылагъанды башымы.

Зикир айтса тынгыларенг тангнга дери,
Эсинг кетиб аны ариу ауазына.
Шукур этиб бошай эди зикирлени,
Къолун салыб ислам динни Къур'анына.

Уллу Аллахды хар адамгъа джазыу берген,
Ол джазыуну бир адам да билмез кеси.
Хоншу-тийре бары оноу сора элле,
Бек терен эд къарт атамы акъылы, эси.

Адам улу быллай бир сый къалай беред,
Туудугъуна, баласыны баласына?
Мени кёрсе къарт атамда къууанч уллу,
Келген кибик бир хан къонакъ
къаласына.

Джылла оздула, мен да болдум къарт ата,
Тырмашама аны киби́к болургъа.
Ата намыс хар адамгъа төрседи,
Туудукълары тобугъунда солургъа.

Джатхан джеринг кенг болсун

*Къарт атам Батдыланы Башчыны джашы
Азрет-Алийге атайма*

Ариуладан бек ариу
Бар эди бир къарт атам.
Ол саулукъда бёгек эм,
Джокъ эд мени бир хатам.

Узун санлы деу кибик
Кёрюнеед кёзюме,
Джюрегими джылыта,
Джууаб берсе сёзюме.

Узун къара мыйыкълы,
Тум-къаралла кёзлери.
Тил байлыгъы – джумушакъ,
Сюйюб этеем ушакъ.

Суу алыргъа келеед
Миниб арба атына.
Кенгден кёрюб келгенин
Джете эдим къатына.

Сауутларын толтуруб
Бегите эм башларын,
Ашыраем атамы
Уппа этиб къашларын.

Ара узакъ болса да,
Атамы кёб кёреем.
Деу кёрюнюб кёзюме,
Туудукъча, сый береем.

Бет нюрюнден белгили
Ариу шарты – байлыгъы.
Ким да билиб джокъ эди,
Джюрегинде сайлыгъы.

Камсыгыракъ болсам да,
Урушмай эд хатама,
Ыразыма джюрекден
Керти ариу атама.

Тюшюреед эсине
Сабийликни бир чагъын,
Къыяулу этиб къойгъанын
Аякъны баш бармагъын.

Аны хаман табакъда
Дарман суу бла джууаед.
Къысыб къара кёзлерин,
Инчиклерин ууаед.

Баш бармакъны ууундан,
Агъач аякъ салдырды.
Ашхы Аллах атама
Эки таякъ алдырды.

Барыб кёрюб, атамы,
Аягъындан сыладым.
Къайта келе, ёзенде,
Кеси аллыма джыладым.

Элли алтыда бошалды,
Аны джашау мураты.
Ол кюн кибиб кёзюмде,
Къалыб кетди сураты.

Быллай затха мадар джокъ,
Джатхан джери кенг болсун!
Аллах суюген къуллагъа
Джандетледе тенг болсун!
1963 дж.

Ана къарнашыма

55 джыл – бир ёмюрню джартысы,
Бир ёмюрню джартысына джетдинг сен.
Адам орта деген сеннге келгинчи,
Миллетинге бек кёб джумуш этдинг сен.

Башха кылыкъ алдырмайын ата, ана,
Тёртюнчюге сени къартлыкъ джаш этиб,
Халисизлик сенден узакъ кериди,
Таш атханнга къайтараса аш этиб.

13 джылда айырылыб атангдан,
Ие болдунг ёксюз деген хыны сёзге.
Ма ол сёзге ие болмай балаларынг,
Бал четенлей бызылдасын кыалаларынг.

Бюгюнлюкде башчы болуб сайланган,
Халкъ ичинде оноу этиб айланган.
Биз билгенча, бек тазады иннетинг,
Къууанч этгенлей джашасын миллетинг.

Биринчи устазым

*Лепшокъланы (Къобанланы Хызырны къызы)
Гоккагъа атайма*

Биринчи устаз меннге къара таныта,
Джаздыргъанды къалам бериб къолума.
Ал атламны этдиргенди, билеме,
Джашауумда баргъан сейир джолума.

Бир таулу къыз, сабыр атлай аллына,
«Мен боллукъма устазыгъыз, – деди, – сизни.
Дерсен сора кёб оюнла ойнарбыз», – деб,
Андан да бек къууандырды джыйыб бизни.

Кёб кыйыны барды аны биз къауумда,
Юретгенин ангыбызгъа джыялсакъ.
Аны юсюнден кёб хапарла айтабыз,
Бирге окъугъан тенгле бирге джыйылсакъ.

Буюрулуб къарт атама келин болду,
Къууанч болдукъ элибизде къалгъанына.
«Насыблы сен», – дей эдиле тенгчиклерим,
Устазым да, келиним да болгъанына.

Бюгюн, Гокка туудукълагъа – къарт ана,
Тилегибиз – къууанчларын кёрсюн, деб.
Рахатлыкъда барсын, дейбиз, ёмюрю,
Аллах анга узакъ ёмюр берсин, деб.

Къаракетланы Юнюсге

Къарачайда элди бу деб саналгъан,
Ол эллени арасына киребиз.
Элибизден чыкъгъан керти джашланы,
Уллу, гитче – барыбыз да билебиз.

Аллай онглу адамланы ичинде,
Юнюсге биз баш магъана беребиз.
Сынам кюнде джигитликни юлгюсюн,
Биз тёлюле аны юсюнде кёребиз.

Гитлерчиле бизге чабхан сагъатда
Ёхтем чыгъад Джуртубузну сакъларгъа.
Тенглерине кёл этгенин кёурутмай,
Джауну кыра, барыб турад ол алгъа.

«Аны кибик, джигит бол!» – дейдиле,
Балалагъа сени туугъан элингде.
Эсгертменге гокка хансла салалла,
Мында кибик Беларусну джеринде.

Таурухлада Ёрюзмекни юсюнден,
Айтылгъанча джайылгъанла хапарла.
Келирле деб Юнюс бла тенглери,
Сакълагъанла мыдах элле, шахарла.

Тауда ёсгенни, тау къушча эд, къарамы,
Башха адамла кёрмегенни кёргенди.
Джау аскери къалай, къайда барлыгъын,
Тахсалыкъны кючю бла билгенди.

Партизанла дерт джетдирге къаст этиб,
Ол джерлеге бетджан салыб тургъанла.
Фашистлени сауут-саба кючлерин
Ууатханла, аскерин да къыргъанла.

Къалайда да тамам кыйын кёзюуде,
Чабыуулда Юнйос алда баргъанды.
Джигитликни байракъ этиб кесине,
Тенглерине хаман юлгю болгъанды.

«Андады» деб атын эшитселе джаула,
Озгъандыла бирде алайдан джанлаб.
Джердешибиз ёхтем джашны ызларын,
Белорус чегетле туралла сакълаб.

Суююгюз деб Джуртугъузну мунуча,
Къралыбыз баш саугъасын бергенди.
Юнюз кибик адамланы кючюнден,
Къарачайгъа уллу махтау келгенди.

Ёхтемлигин сындырмады къанлы джау,
Къоргъашын окъ эзеу этди муратын.
Ёмюрлюк от кешенеде джукъланмай,
Ол тизгинде биз кёребиз суратын.

Эгечлерим

Къол аязда джюрютгенча тутайыкъ,
Джашатайыкъ джюреклерин сындырмай.
Эгечледе, ийнаныгъыз, тынгы джокъ,
Къарнашланы джумушларын тындырмай.

Эгеч деген – төрт санынгы джартысы,
Аладыла бизни суююб сый берген.
Къарнашлагъа къозу тилде сёлеше,
Джер джюзюнде былачаны ким кёргенд?

Эгеч болмай кёбле ёселле дунияда,
Эгечлери болгъанлагъа сукълана.
Эгеч сени атыб къоймаз ёмюрде,
Сен болсанг да сакъат неда дууана.

Ёмюрледен келген керти хапарды,
Эгеч деген къарнашына анады.
Джетдирмейин ауурлугъун ол сеннге,
Кюрт башында учуб баргъан чанады.

Ананг кибик джумушакъды къачан да,
Кече-кюн да унутмайды сени ол.
Бир джылы къол сылай эсе башынгы.
Ийнан анга, эгечингди сени ол.

Алгыш
Устазым Хачирланы Ханбалийни
75-д жыллыгына

Азаб берген Къазахстан тюзледен,
Ата джуртха бек термилиб келгенек.
Орта школну арбазына киргенлей,
Ариу къанлы бир адамны кѳргенек.

Ким да суйген Ханбалий ол болгъанын,
Ол кюн бизге айтхан элле башхала,
Кесибизге тутдукъ аны юлгюге,
Дагъыда элде болсала да ашхыла.

Арбазында ёсген сабийлерича,
Барыбызны бирча алай кёре эд,
Ана тилни, адамлыкъны шартларын,
Байракъ этиб, дерсле алай бере эд.

Керек джерде ата, ана, къарнаш эд,
Аллай сыйны бермей эдик кишиге.
Керти кюнде аны аууз тылпыуу,
Маммат болуб къала эди ишинге.

Озду заман, билим алыб чачылдыкъ,
Къуш балала учхан кибик уядан.
Орнубузгъа келиб джангы сохтала,
Хапар ала тебретиле дуниядан.

Ма ол халда алмашдыра бир-бирин,
Кёб тёлюле окъуб, билим алдыла.
Мында аслам, бир къауумла тышында,
Сау къралгъа белгилиле болдула.

Алайды да, джан устазым, Ханбалий,
Кетселе да сохталарынг къатынгдан.
Сени хаман эслеринде туталла,
Алгъышлайма мен аланы атындан.

Сен кёргюзген джолну бара джашауда,
Тыйгъычладан абызырамай ётгенбиз.
Тюшюрмейин элни, сени сыйынгы,
Белгиленнген муратлагъа джетгенбиз.

Сени юлгюнгю къыбылама этгенбиз,
Ашхылыгъынг халкъгъа джараб
кёб турсун.
Мен тилейме, Уллу Аллах бюгюнча,
Джюз джылынгы белгилерге буюрсун.

Къоркъмаз тукъумну джыйылыуна

Трам юзюк – Къоркъмаз, Семен, Джанибек.
Бу атауулгъа тиленнгенди кёб тилек.
Тукъум къарнаш, къарнашладан башха тюл,
Керти кюнде бир-биринге сиз билек.

Алай бла тыйгычланы да хорлай
Джашау джолда бет джарыкълы келесиз.
Юйлендире, асланлача, джашланы,
Къызланы да къууанч халда бересиз.

Къартларыгъыз алыб боза аякъны,
Алагъа этген алгъышлары толсунла.
Хар бирини, Къоркъмазланы Къазийнича,
Онтёртюшер сабийлери болсунла.

Тамырыгъыз, джетек-джетек кетгенди,
Астрахандан АБШ-гъа да джетгенди.
Белгилиди атыгъыз кёб джерледе,
Европада шахарлада, элледе.

Тюрк джанындан ахлула кёб келелле,
Бабаланы хур джуртларын кёрелле.
«Къарачайны джерин аулаб келдик», – деб,
Ары къайтыб уллу салам берелле.

Сиз тукъумну махтауу бек уллуду,
Адамлыкъны керти тутхан шартыгъыз.
Джаш да, къыз да кёбейсинле тукъумда,
Ныгъышладан къурумасын къартыгъыз.

Джыйылыуну баш себеби – танышыу,
Артыкъсыз да джаш тёлуге ол дерсди.
Быллай ишни магъанасы джокъду деген,
Тукъумну къой, халкъ ичинде бек терсди.

Иван тенгиме – Ибрагимге

Сабийликден бирге ёсген джаш тенгим,
Миллетлиги таза орус балады.
Ма бюгюн да биргебизге айлана,
Кёб затланы эсибизге салады.

Ол билмеген элибизде бир джан джокъ,
Таныйды аны да саулай элибиз.
Кёл кьалды джокъ кьарнашлача
джашайбыз,
Ачыкъ болуб джюрегибиз, кёлюбюз.

Бизни тилде сёлеширге бек уста,
Чамын, джырын, накъырдасын
кьой да кьой.
Къууанчлада чыгъыб, тепсеб тебресе,
Артыкъ сейир болуучанды баргъан той.

Сыйы уллуду элибизни ичинде,
Адет, намыс муну юсюнден кетмейди.
Гитчеликден ортабызда айланыб,
Биз кьауумну башхагъа тенг этмейди.

Юйдегиси, туудукълары талай джан,
Чырайлы джаш, алауганча,
деу киши.

Алгышлада юлгю этиб айтырчад,
Атлагъаны, адамлыгъы, хар иши.

«Элибизде джууукъ-тенг», –
деб сёлешед,
Джюрегинде урады аны таза къан.
Адамлыкъны джолун сайлаб алгъанды,
Огъурлуду ким да сюер сейир джан.

Сюйген элим, сабийлигим Элтаркъач,
Иги шартны барын сенде алгъанма, –
Орус тилни иги билмей тенглерим,
Мен да алача къарачайлы болгъанма.

Шурумбийни кюю

Лепшоқъланы Мухамматны джашы

Шурумбийге аталады

Бир аман кюнледе бир ачы ёлюк кирди
Джарлы Мухамматны юйюне.
Сиз тынгылагъыз да, мен айтайым,
Хариб Шурумбийни кююне.

Бир сууукъ кюнледе джолоучу болгъаненг,
Къайры баргъанынгы айтмадынг.
Эй, ойнай-кюле чыкъгъан эдинг элден,
Андан джанынг саулай къайтмадынг.

Эй, ашхам бола да джетген эдигиз,
Шурумбий,
Мара Аягъыны тарына.
Къайдан да баргъан эдинг
башынга аджалгъа,
Ташкёпюрню худжу джарына.

Ма ол ёзенде, къяаны тюбюнден,
Сени джанынг саулай алдыла.
Узакъгъа элтирге къркъуулу болуб,
Шахар больницагъа салдыла.

Тамада дохтурла келиб кюрешелле,
Джанынг дунияда кълса деб.
Атанг да, Мухаммат, дыгалас этеди,
Аллахдан дараджа болса деб.

Не кюрешдиле, дыгалас этдиле,
Джанынг дунияда кълмады.
Аллахны джазыуу алай да болур эди,
Сеннге бир мадар болмады.

Бир эсли джаш эдинг, эслеб да джюрюенг,
Атлабмы кетгененг къарамай?
Джарлы Шурумбий ауушуб а кълды,
Дохтур дарман да джарамай.

Алай уллу джашау берилиб бармайды,
Джалгъан дуняда маджалгъа.
Къарачай шахаргъа неге да баргъаненг,
Къыйынлы, башынга аджалгъа?

Бир ариу халили да джаш эдинг,
Шурумбий,
Бирчалай тураенг тюрленмей.
Сен джашлай кетдинг, джалгъан дуниядан
Бир да къуруса да юйленмей.

Аны да кёзюнден кёре да турурек,
Артында къалса тёлюсюн.
Къарачай шахардан а алыб келелле,
Джарлы Шурумбийни ёлюсюн.

Джууугъунг-тенгинг, эгешчиклеринг,
Джылаб да бетинги сылайла.
Кёкден джаугъан къар джангур
болуб тюшед,
Булутла да сеннге джылайла.

Бир таукел джаш эдинг, таукел сёлешеенг,
Таукелни кьабыры нюр джанад.
Сен ёлдюнг, кетдинг да керти дуниягъа,
Сеннге да джылайды джамагъат.

Атанг да, Мухаммат, алай деб джылайды,
Тамам джюрегиме джетди деб.
Джанымдан суйген, алтын Шурумбийим,
Дуниядан ажымлы кетди деб.

Ахыр да джолунга ашыра, Шурумбий,
Сени сал агъачха салдыла.
Юйюгюзню ичи, тенгизча, чайкьалыб,
Тиширыула сарнай кьалдыла.

Акъ да кебинликде чырмалыб джатады,
Сени илячин кибик санларынг,
Ашынга, ысхатынга чачылыб кетдиле,
Къууанчха асыралгъан малларынг.

Бир джумушакъ тилде сёлешиучен эдинг,
Адамгъа хыны этмейин.

Ашхы муратларынг кёб элле, Шурумбий,
Кетдинг алагъа да джетмейин.

Эй, кесинг тартхан бир алтыненг, джаным,
Бютеу юйдегини – къаласы.

Аллахны да сыйлы къулларына
тенг болсун,
Муслиман кишини баласы.

Бютеу да тукъумну багъасы бар эди,
Джашамай кетди Шурумбий.
Джандетни да джети эшиги анга ачылсын,
Джандетли болсун Шурумбий.

1978 джыл.

Кюмюш чучхур

Нюр сыфатлы

Элибизде бир тюз кыызчыкъ
джаратылыб,
Ортабызда, гокка хансча, ёсюб джетди.
Аны субай санларына, бет кяанына,
Сейир болуб, бек кёблени эси кетди.

Мен да аланы бири эдим, не джашырыу,
Нюр сыфаты кёз аллымдан кетмей эди.
Тюбесек да саламлашыб оза эдик,
Джукъ айтыргъа таукеллигим джетмей эди.

Тауусулуб бошалгъан эд чыдамым,
Бу джол алай озуб, кетиб кяалалмадым.
Аллын тыйдым, ангыладым онгсунмады.
Кёлюмдегин энди артха салалмадым.

«Айыб этме, джокъду менде аман акъыл, –
Дедим ачыкъ. –

Къарангыды сенсиз кюнюм.

Насыбым да, къууанчым да къолунгдады.
Кёбден бери сенсе мени тюшюм-тюнюм...

Кирпиклери къарылгъачда къанатлача,
Кёз гинджиле джабылдыла тёбен къарай,
Бир кесекни ма ол халда джунчуб туруб,
Къыз айланды юйю таба сёз да айталмай.

«Бетинги ач да джууабынгы къайтара бар,
Разы болгъан тылпыуунгу эшитдир меннге.
Сенден кълсам акъылымдан тюрленирча,
Бек кемсизди суймеклигим мени сеннге», –

Дедим энтда, ачыгъындан келме къойдум,
Кюрешмейин сыйдам, ариу сёзле излеб.
Артда, къайдам, не болады, не къалады,
Не этиб да чык чыгъарыб къалалсам деб.

Тохтады да, мени таба бурулду ол,
Бир кесекчик къараб турду кёзюн алмай,

Не эсе да, сора джарыкъ ышарды да,
Кетиб къалды, джунчугъандан
джукъ айталмай.

Экинчи да марай туруб мен тюбедим,
Нюр тѣгюлдю аны эки джаягъына.
Юйленирге оноу этдик экибиз да,
Аллыбызда чыгъар айны аягъына.

Хар адамны баш насыбы суймекликди,
Разылыкъны биз билдире сѣз бегитдик.
Эки оргада башхаланы тылмач этмей,
Къууанч халда джазыу кюннге
дери джетдик.

Андан ары тенгле алдыла ишни къолгъа,
Фатарымы эшиклери ачылдыла.
Хоншу-тийре, джууукъла да
келиб тойгъа,
Бу къууанчха алгъыш этиб, чачылдыла.

АКЪЫЛЛЫ КЪЫЗ

Бир субай къыз келди мени аллыма,
Тюбегенча болуб къалдым къанлыма.
«Тохта, джашчыкъ, – деди, – джюрюшюнгю
сабыр эт,
Айгырым бард, джууабынгы хазыр эт.

Баргъан эдим сизни элге къууанча,
Ай ётмейди, таныгъанлы мен сени.
Сёз къошмадым ичгенинги ангылаб,
Бир сагъыш эт, таниймыса сен мени?»

Бек джунчудум бу сорууну эшитгенде,
Соруууна джууаб берге сёзюм джокъ.
Уруб алыр кибик эди халиси,
Башха болмай, эки кёзю – эки окъ.

«Джашчыкъ, – деди, – къууанчлада-тойлада,
Чагъыр ичсенг, эсгере тур кесинги.

Накъырдангы мардасындан оздурсанг,
Телиле кёб, джыйдырырла эсинги».

Уллу айыб этдим кеси кесиме:
«Болгъан болур эсгермейме мен сени.
Артыгъыракъ уртлаб ийген болур эм,
Тилекчиме, эгешчигим, кеч мени».

Аны айтханы меннге уллу дерс болду,
Ол кылыкъны ёмюрлюкге ташладым.
Джашаууму чархын бурду тюзюне,
Ички кьалды, тюз джашауну башладым.

Сюйгениме (Ийнар)

Окьюуну бошаб, баш билим алдыкъ,
Ишге да бирге барабыз.
Къачырыб узакъ элтирик тюлме,
Орам кенглиги арабыз.

Сюйген джудузум «сабыр эт», дейди,
Сабырлыкъ мени тыймайды.
Битген джумушну бузуб къояргъа,
Тюз айтсам, кёзюм къыймайды.

Бек сюйгенингден,
бек кёлюнг къалыр,
Бу сёзле тюше эсима,
Кёбюне тёзген, азына чыда,
Сабырлыкъ салдым кесиме.

«Элтир джеринги хазыр эт», – деди.
Керекли затым джыйылды.

Бу кѣууанч хапар эсими алыб
Санларым бютеу кѣыйылды.

Керти тенглерим хапарлы болуб,
Бары джыйылыб келдиле.
Эки джаны да разы болуб,
Толу юй болсунла, дедиле.

Кѣууанч эшик ачылды бизге,
Ашхы муратла толдула.
Бир-бирин суйген, эки джаш адам,
Ёмюрлюк нёгер болдула.

Сансыз-санаусуз алгъыш этилди,
Тёгерек бары сукъланыб.
Биз ишексизбиз суймеклик ёртен,
Ёмюрде кълмаз джукъланыб.

Сабийликден бирге ёсгенбиз,
Сыйлы орамны тёрюнде.
Джазыуун табхан уллу насыбды,
Джашагъан, тургъан элинде.

Аймөлек

Сёз нёгерге излемейме мен сени —
Ёмюр нёгер болсакъ

излейд джюрегим.

Сюймеклигим хакъды, ийнан, Аймөлек,
Къабыл болсун экибизге тилегим.

Дуня намыс чырмау

болад бир-бирде,

Айтыр сёзюн эталмайын белгили.

Сюймекликни баш кёсеую дер кибик,
Кел, болайыкъ биз экибиз юлгюлю.

Къууанырла экибизге ахлубуз,

Эртде болур ишни артха

тыйдыкъ деб,

Бир-бирине къууанч хапар айтырла,

Сюйгенлени бир арбазгъа

джыйдыкъ деб.

Ёмюрюмю керти сейир дагъаны,
Кеси элимде ёсюб келген бир мёлек.
Ортакъ болсун экибизни джаныбыз,
Кёб джашагъын мёлекчигим, Аймёлек.

Бу насыбны бизге берген Уллу Аллах,
Разыма дау салмайын джашаргъа.
Мурат деген бизге уллу хазнады,
Тырмашырбыз ашхылагъа ушаргъа.

Насыб кьадарым

Сени ариу сыфатынга,
Гинджи кибик суратынга,
Энчи орун кьойду джюрегим.
Аман иннет кери болсун,
Ёмюрюнг насыбдан толсун,
Хар кьуру да олду тилегим.

Заман барад баргъаныча,
Туралмайма тургъанымча,
Ашыгъыргъа барды мадарым.
Джарыгъыса кюн таякъны,
Татлы сууу бал аякъны,
Сенсе мени насыб кьадарым.

Ариучугъум

Кел, ариучугъум, алыб кетейим,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Атама, анама келин этейим,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Тюз кёлюнг бла ышарсанг меннге,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Дунияны мюлкюн берирем сеннге,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Кел, ариучугъум, барайыкъ бизге,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Мен да кюёулеб барырма сизге,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Суймеклик ауруу къыйнаса мени,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Джаханим орнунг болмазмы сени,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Урлукъ атарбыз биз сабан сюрюб,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Гитче сабийле башларла джюрюб,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Бу муратларым толмаса мени,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Ёмюрде толмаз муратынг сени,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Къалай къыйынды суюмеклик ауруу,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Тургъанча аллынгда бир темир буруу,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Алай болгъанынг боламыд сени?
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Ёмюрлюк джюрек дарманым мени,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Сен хо дегенлей алыб кетерикме,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Сенсиз джашауну мен не этерикме?
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Акъ мангылайынг, эшме чачларынг,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Кесим суюгенча къара къашларынг,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Сеннге тилерим, унутуб къойма,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Башхагъа барыб бетими джойма,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Иербиз сизге биз келечиле,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.
Насыблы болурбуз биз – бир элчиле,
Ой-ра-ри-ра-ра-ой.

Муратым толду

Къалай тюрлю аурууду
Сюймеклик деген.
Айтсанг ангыларыкъ тюлд
Сынаб кёрмеген.

Киши билмейди къайдан,
Къалай джетерин,
Ишинги, джашауунгу
Хойнух этерин.

Эсде болмай тургъанлай,
Тюшдюм тузакъгъа,
Болмасам да былайдан
Кенгде, узакъда.

Сабийликден ёсгенек
Бир элде, бирча,
Къачан болуб къалды бу
Мёлекди дерча.

Кёб чыдадым тартына,
Таукел болалмай,
Мындан алда уа айтдым,
Чырт артха салмай.

«Ёсюб джетиб, къыз болдунг,
Мен да болдум джаш.
Кемсиз суюдюм мен сени –
Ариу къаракъаш.

Дуниялыкъны къызгъанмай,
Берирем сеннге.
Разылыкъны билдирсенг,
Ариуум, меннге.

Кечелени джукъусуз
Чыгъама тангнга.
Кюндюзюм да тынгысыз
Ушайды анга.

Къыйнама да быллай бир,
Кескин джууаб бер.
Инджитмезме мен сени,
Сына да бир кёр.

Баш ийме да энгишге,
Къара кёзюме.
Джуудурма да, бир эс бёл
Мени сёзюме.

Огъарыда тутарма,
Джанымча кёре.
Ётер мени джашауум,
Сеннге сый бере».

Къызыл урду бетине
Къатымдан кетди,
Письмода джазыб кёлюн
Ол джууаб этди.

«Элибизде топ-толу,
Сейирлик джашла.
Сени сайлайд джюрегим,
Келишмейд башха.

Эки суюген бир болсакъ,
Таб кёрюб бирге.
Хазырма мен аны ючюн
Отха кирирге».

...Энди биз экибизни
Арабыз ачыкъ.
Суюмекликни сакълайбыз
Къондурмайын чыкъ.

Сюймеклик джыр

Кёнденлен джолчукъ алыб барады,
Сюйгеним тургъан тийреге.
Ары-бери озсам орамынг бла,
Санама ишими чюйреге.

Башха амалым джокъду, ариуум,
Кёрмесем ауруйд джюрсгим.
Мени аурууум сеннге джукъсун деб,
Хар кьуру олду тилегим.

Кюнню узуну меннге джетмейди,
Тангым унамайд атаргъа.
Сууукъ къол джетиб, терилтмесин деб,
Къоркыгъан этеме джатаргъа.

Буйрукъ Аллахдан, дейдиле хаман,
Муратым къачан толлукъду?
Джазыуубузну бир этер кибик,
Бир буйрукъ къачан боллукъду?

Осал адам келечинг болса,
Таза джюрекни кир этер,
Асыл адамны ашхы джумушу,
Эки суюгенни бир этер.

Джыл саныбыз да барады озуб,
Джангылыр джумуш этмейик.
Сен да кесингча, мен да кесимча,
Тыбырда кьалыб кетмейик.

Ким алыр?

(Ийнар)

Къап-къара къашлы, къап-къара чачлы,
Къарангы къулакъны джулдузу.
Сенден суюгеним джокъду, ариучугъум,
Бу балыкъ ёзенни къундузу.

Къуру да къызыл кийиучененг, ариучукъ,
Сен тойгъа-оюннга тебресенг.
Мени да санларым бурунча ойнамайла,
Тойгъа барыб сени кёрмесем.

Ишге да джюрюрге бир узакъ болгъанды,
Сизни да къулакъны джоллары.
Суюген да джашына письмо джазмайдыла,
Халкъгъа кийим тикген къоллары.

Сен ишге барсанг ызынгдан барыучанем,
Аякъ ызларынга къууана,
Мен сеннге тенглик а къалай этелмезем,
Болсам да сокъур дууана.

Сени да сыфатынг кёрюнеди меннге,
Алтын суу ичген инджича,
Ой, сенден ариу джан болмаз дуняда,
Тюкенде сатылгъан гинджича.

Сени да кёзлеринг алай кёрюнедиле,
Ала кёзле болмай – инджиле.
Бек кёб джерледе айландым, ариучукъ,
Кёрмейме сенича гинджиле.

Сингмесе суюмеклик адам да билалмаз,
Бу суюмекликни багъасын.
Азмы сюелгенме, азмы сакълагъанма,
Сизни къара сууну джагъасын?

Мен суу керекли болуб да бармайма,
Барама кесими тыялмай.
Сени хар кёргеним – эм уллу насыбым,
Алайсыз эсими джыялмай.

Бизни ишибизни терсине бураллыкъ да,
Кёзю кыйыб алай эталмаз.
Эки суйгеннге чырмау болгъан, дейле,
Кеси муратына джеталмаз.

Сагъыш этгенлей турама хаман да
Башхагъа кетиб къалыр, деб.
Джазыуубузни Аллах бир этмесе,
Сени ким насыблы алыр, деб.

Къарайым аллына
(Ийнар)

«Сюйгени къаргъаса къаргъыш
джетеди», дейле,
Къаргъасам джетер къаргъышым.
Баргъан эрингден терк
къайтхын, ариуум,
Олду мени сеннге алгъышым.

Баргъан отоуунг чыртда джарымасын,
Тогъуз-он чыракъ салсанг да.
Мени быллай бир къалай
къыйнаб кетдинг,
Ариу эрге бармай къалсанг да.

Сен баргъан элде уллу той этелле,
Къойла, тууарла союлуб.
Анда ашагъанынг харам болсун сени,
Къайтхын, ариучугъум, къоюлуб.

Джууукъ адамны болушлугъу
болгъанд,
Сени элибизден тас этген.
Эй, кеси ёмюрюнде игилик кёрмесин,
Къыз джёнгер болуб аны элтген.

Эй, кёзюм бла кёргенме, ой, тенгле,
Насыбны отда кюйгенин.
Элде къалгъан джашы къалай
къыйналгъанын,
Башха алыб кетиб суюгенин.

Аллай мугурлукъ, аллай мыдахлыкъ,
Келмесин мени къанлыма.
«Экинчи суюмеклик болады», дейле,
Къарайым аны аллына.

Башлары

ТАНЫШЫГЪЫЗ	5
Инджили таулада	9
Таулу халкъыма	11
Минги Тау	13
Къарачайым	15
Малкъарым	16
Сейир джуртум	19
Ата	20
Элиме	22
Бизни затла	24
Эски джуртум	26
Юсюбюзде турсун	29
Хоншу	30
Зикир	32
Къарачай ёзен	40
Эки тенг	43
Юйюрню дагъаны	45
Къарачайны кёчгенине аталгъан кюу	47

Къазауатдан къайтхан джаш	55
Балагъа	58
Сегизинчи март.....	61
Кертме терек	63
Бабушчукъ	65
Джолда къалгъан джолоучу	67
Къош самырым.....	71
Афган къазауат	73
Балдыраджюз.....	76
Ичкини къыйынлыгъы	77
Ойлаш.....	81
Аман бла иги.....	83
Барлыкъ бла джокълукъ	85
Ючкекен	87
Къуш	90
Бёрю хапар	92
Къызгъанчха	96
Архыз къобан	98
Банкрот	99
Таубий бла Джамашуу	102
Чам джыр	105
Джашау	109

Суратчы	110
Экитизгинле	112
Къарачайны чархы алгъа бурулсун	133
Махтауну налмазлары	135
Атам бла анама	137
Къарт атама, Илиясха	139
Джатхан джеринг кенг болсун	143
Къарнашыма	147
Биринчи устазым	149
Къаракетланы Юнюсге	151
Эгечлерим	155
Алгъыш	157
Къоркъмаз тукъумну джыйылыууна	160
Иван тенгиме – Ибрагимге	163
Шурумбийни кююу	167
Кюмюш чучхур	173
Нюр сыфатлы	175
Акъыллы къыз	178

Сюйгениме	180
Аймёлек	182
Насыб къадарым	184
Ариучугъум	185
Муратым толду	188
Сюймеклик джыр	193
Ким алыр?	195
Къарайым аллына	198

Якуб Юсуфович Лепшоков

Тепло сердца

Стихи и песни на карачаевском языке

<i>Редактор</i>	Б.Д. Алпаев
<i>Корректор</i>	З.Э. Семенова
<i>Набор</i>	В.С. Кочагина
<i>Компьютерная вёрстка</i>	Т.А. Кахунова

Фотография на обложке Французова Казбека

Сдано в набор 20.11.2013

Подписано в печать 25.12.2013

Формат 60х84. Гарнитура «Times».

Бумага офсетная. Печать офсетная.

Усл. п. л. 13,71

Тираж 500 экз.

Заказ № 295-2013

Издательство Карачаево-Черкесского государственного
университета им. У. Д. Алиева

369202, г. Карачаевск, ул. Ленина, 29

Лицензия 040310 от 21.10.97.

Отпечатан в полном соответствии с качеством
предоставленного оригинал-макета.

ООО «Наргиздат»

г. Черкесск, ул. 1-а Подгорная, 2